

Roman Wysocki

(Maria Curie-Skłodowska University, Poland)

<https://orcid.org/0000-0002-5664-6041>

e-mail: roman.wysocki@mail.umcs.pl

State and Prospects for Research on the September 1939 Events in Ukrainian Historiography

Stan i perspektywy badań nad wrześniem 1939 r. w historiografii ukraińskiej

ABSTRACT

The issue of September 1939 does not occupy the attention of Ukrainian scholars. Nevertheless, in the present-day Ukrainian historiography there are publications that seek to study this period in history to some extent. They do not discuss the military campaign or military operations but they show the attitudes of society, the response of the Ukrainian nationalist underground, and the activities of the newly arriving Soviet occupation authorities. With regard to the events of September 1939, the Ukrainian historians have certainly succeeded in reconstructing relatively well the organization of the Soviet terror apparatus and preparations of the Ukrainian underground to organize an uprising. It should be also emphasized that all the achievements of Ukrainian historians in the field in question are associated with the present-day Ukrainian historiography,

PUBLICATION INFO				
			 UNIVERSYTET MARI CURIE-SKŁODOWSKIEJ	e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060
				
THE AUTHOR'S ADDRESS: Roman Wysocki, the Institute of History of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, 4A Maria Curie-Skłodowska Square, Lublin 20-031, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Statutory research of the Institute of History of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin				
SUBMITTED: 2024.03.27	ACCEPTED: 2024.10.11		PUBLISHED ONLINE: 2024.12.18	
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh			EDITORIAL COMMITTEE e-mail: reshistorica@umcs.pl	
 DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS				

which has been developing since the late 1980s. During the Soviet period, this subject was not studied at all, having also left a distorted picture of World War Two, which still impedes the current work of historians.

Key words: Ukrainian historiography, Ukrainian Soviet historiography, September 1939, Polish-Ukrainian relations

STRESZCZENIE

Wrzesień 1939 r. nie jest zagadnieniem przyciągającym uwagę badaczy ukraińskich. Niemniej we współczesnej historiografii ukraińskiej można odnaleźć publikacje, które w pewnym zakresie podejmują ten okres w dziejach. Nie omawiają one kampanii wojсковей, działań wojennych, ale pokazują postawy społeczeństwa, reakcję ukraińskiego podziemia nacjonalistycznego, działalność nowo instalujących się sowieckich władz okupacyjnych. Na pewno w odniesieniu do wydarzeń z września 1939 r. historykom ukraińskim udało się stosunkowo dobrze odtworzyć organizację sowieckiego aparatu terroru oraz przygotowania podziemia ukraińskiego do organizacji powstania. Warto przy tym zaznaczyć, że cały dorobek związany jest ze współczesną historiografią ukraińską, rozwijającą się od końca lat osiemdziesiątych XX w. W okresie sowieckim tematyka ta w ogóle nie była podejmowana, a na dodatek pozostawiła zdeformowany obraz II wojny światowej, który do dzisiaj utrudnia pracę historykom.

Słowa kluczowe: historiografia ukraińska, ukraińska historiografia sowiecka, wrzesień 1939, relacje polsko-ukraińskie

In the second half of the 1980s, when Gorbachev's *perestroika* and *glasnost* started in the Soviet Union, discussion on the history of World War Two also began to free itself of ideological constraints. One of the parts of the then Soviet state, where this process assumed a turbulent character, was the Ukraine of that time. The system transformations caused a crack in the official narrative about the recent past and gave rise to a memory conflict. The latter soon became one of the markers in the evolution of the attitudes and worldview orientation of Ukrainian society. Since then, historians believe, 'World War Two has been a watershed in the historical memory of Ukrainians, which divides them politically, ideologically and mentally'¹.

After the proclamation of Ukraine's independence in 1991, the memory of World War Two remained (and *de facto* still is) an instrument of manipulation in molding the orientation and political attitude of its society. At first, many Ukrainian historians evaded reflection on the Soviet methods of consolidating the picture of Soviet past and its deconstruction. The reason why they adopted such an attitude was the long-lasting Russification and Sovietization of the scholarly communities. In these processes one should seek the reasons why the Ukrainian state, proclaimed

¹ В. Гриневич, *Міт війни та війна митів*, "Критика" 2005, 5, p. 2.

in 1991, did not, in the perception of its past, become an institutional heir to independence aspirations of 1917–1921(1923), but a continuator of the administrative tradition of the Soviet republic (i.e. Ukrainian SSR [Soviet Socialist Republic]). In their overwhelming majority, Ukrainians also wanted to participate in the myth of ‘shared victory’. The post-Soviet identity crisis was also conducive to preserving the positive ‘legend’ of the war (WW2), while the symbol of Victory Day (*Den’ Pobedy/Den’ Peremohy*), elevated to the status of the most important ‘shared’ holiday during Soviet times, successfully veiled the origin of the outbreak of World War Two and its connections with the beginnings of enslavement by communism of East-Central European peoples.

The subject of analysis of the present article is not the whole of Ukrainian historiography devoted to World War Two. It has already produced serious studies, anyway², whereas the text below focuses attention on studies on September 1939. It should be observed that the subject thus defined requires taking two factors into consideration. First, Ukrainians perceive World War Two – and thereby September 1939 – from a different angle than other nations, including Poles and their remaining neighbors. When the war broke out, the Ukrainians did not have their own national state, and their political aspirations were not supported in the international arena. In Ukrainian historiography, September 1939 was therefore never (nor is) perceived as a moment of defense of their own statehood, while it was seen as an event that brought a change in the geopolitical line-up and eventually subordinated to the Soviet regime the western part of the Ukrainian people, hitherto free from the dominance by the communist state. In national Ukrainian memory and historiography, the September of 1939 is thus not a Ukrainian war campaign in defense of independence, but the beginning of the final enslavement of the inhabitants of Western Ukrainian territory and the unification of the annexed territory with the other areas of the Soviet Union – as part of the quasi-independent Ukrainian SSR.

Second, it should be taken into account that the political events in East-Central Europe resulted in the fact that Ukrainian historical studies on September 1939 were allowed for several decades only as part of the ‘Ukrainian Soviet historiography’ functioning (theoretically) in the Ukrainian SSR or were pursued by Ukrainian historians living in the Free

² See for example: О. Лисенко, *Історіописання Другої світової війни як самостійна дисципліна*, in: *Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси*, vol. 1, eds. В.А. Смолій et al., Київ 2010, pp. 9–42; В. Стецкевич, *Радянська історіографія Другої світової війни*, in: *Україна*, vol. 1, pp. 43–82; О. Марущенко, *Основні тенденції сучасної вітчизняної історіографії Другої світової війни*, in: *Україна*, vol. 1, pp. 83–142.

World and creating (in fact) a decidedly more modest 'Ukrainian émigré historiography'. The end of either took place together with political changes, which led to the fall of the Soviet state. Regardless of their role and quality, they functioned until 1991 as two parallel entities. At the turn of the 1980s and 1990s they began to die out, with contemporary Ukrainian historiography having been based on the two traditions.

* * *

The party elites in the Soviet Union devoted considerable attention to history as science for they saw it as a tool for the indoctrination of society. On the other hand, the social status of a professional historian in the Soviet Union was high³. Practitioners of this profession were not merely 'an addition to the party apparatus'⁴, and many of them identified 'scholarship with party adherence'⁵. Under ideological and political pressure, historical studies in the Ukrainian SSR, first of all in the area of the contemporary period, ultimately followed the directions far removed from what scholarly research is⁶. An exemplification of the subjugation of historical research was the Soviet version of the events of September 1939.

Despite the lapse of several decades since the fall of the Soviet Union, a discussion is still going on the essence of the concept of 'Ukrainian Soviet historiography'. Writing on the subject, Andrii Portnov and Volodymyr Masliichuk came to believe that 'In Ukraine [...] there is a predominant generalization of the Soviet experience so that it would look all-embracing, external and first of all collective. [...] The specificity of development of Soviet historical science in Ukraine is often reduced to the problem of repression and oppression, with former party historians and specialists in revealing various *bourgeois and bourgeois-nationalist falsifications* being particularly eager to present themselves as victims of such repressions'⁷.

Several decades earlier, 'Ukrainian Soviet historiography' was treated far more severely by the émigré historian Oleksandr Ohloblyn. When describing it, he argued that 'After World War Two, free historical

³ A. Portnow, W. Masliyczuk, *Historiografia ukraińska. Doświadczenia sowietyzacji, "Pamięć i Sprawiedliwość"* 2014, 1, p. 420.

⁴ У лецатах тоталітаризму Перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936–1956 рр.). Збірник документів і матеріалів: У двох частинах, vol. 1, 1936–1944, eds. Р.Я. Пиріг et al., Київ 1996, p. 3

⁵ A. Portnow, W. Masliyczuk, *op. cit.*, p. 416.

⁶ See more: О. Оглоблин, *Думки про сучасну українську советську історіографію*, Нью-Йорк 1963; Л. Винар, *Праця про сучасну українську історіографію, "Український історик"* 1963, 1, pp. 16–18.

⁷ A. Portnow, W. Masliyczuk, *op. cit.*, p. 401.

scholarship in Ukraine in reality ceased to exist. [...] Ukrainian Soviet historiography [was] entirely subordinated to the political goals and orders of the communist government, and forced to follow the path of Moscow bolshevism', and in the 1940s and 1950s 'it lost its Ukrainian character' and 'found itself beyond the borders of true historical scholarship'⁸. This opinion, particularly accurate in the case of what Soviet historians wrote about the beginnings of World War Two, is still shared today by some scholars. The majority of present-day Ukrainian historians maintain, however, that with the reformation of scientific institutions and reconstruction of universities in the Ukrainian SSR the studies produced in them were admittedly 'of ideological-propagandistic character' but were part of historiography, and that the texts that were published, especially from the 1960s, cannot be entirely written off⁹.

In Soviet history manuals the events of the first month of World War Two were called the 'Golden September'. The term reflected their approach to those events. The aim of such a construction was to convince the Soviet society that inhabitants of the annexed territories expressed enthusiasm and joy at the news about the entry of the Soviet army and incorporation of the eastern provinces of the Second Polish Republic [Officially known in the interwar period as the Republic of Poland] into the Soviet Union¹⁰. The propagandistic picture of euphoric feelings could be constructed only by concealing the actual course of events. That is why in Soviet studies and collections of documents hardly anything was written about September 1939. Although the month was sometimes mentioned, the description of the course of events was consciously omitted. Instead of analyses of the 'Golden September', the published studies mixed facts with propaganda and falsehood, stressed propaganda slogans about the 'unification of Western Ukrainian lands with the Ukrainian SSR', presented the support by the working masses, the organization of Ukrainian People's Assembly, 'benefits' of economic integration of the captured territories, and deprecated the Ukrainian national movement and the institution of the pre-war Polish state.

The first monographs by Ukrainian authors describing the beginning of World War Two appeared in the Soviet Union shortly after its outbreak¹¹. Soviet studies, according to Mykhailo Koval, were distinguished,

⁸ О. Оглоблин, *op. cit.*, pp. 5, 15.

⁹ Я.С. Калакура, *Українська історіографія. Курс лекцій*, Київ 2004, pp. 13, 314.

¹⁰ *Війна і міф. Невідома Друга світова*, eds. О. Зінченко, В. В'ятрович, М. Майоров, Київ 2016, p. 42.

¹¹ В. Стецкевич, *op. cit.*, p. 43. See also: *Тернопільщина на колгоспному шляху*, Тернопіль 1941.

however, by the fact that 'Distortion of truth about the war began right after it started'¹². The textbook *Istoriia Ukrainy: Korotkyi kurs* published in Kyiv in 1940 therefore argued that 'the Polish-German war, which broke out in the early days of September 1939 revealed total helplessness of landowner and bourgeois Poland, artificially created with the help of England and France. During the first ten days of war Poland lost all its industrial and cultural centers. [...] The Soviet nation could not be indifferent to the fate of their brothers – Ukrainians and Belarusians [...]. Expressing the will of its people, the Soviet government decided to help its brothers. On September 17, 1939 it ordered the command of the Workers' and Peasants' Red Army to cross the border and protect the lives and property of the population of Western Ukraine and Western Belarus'¹³. The quoted stance was significant for at least two reasons. First, it was one of the first examples of texts printed in the Ukrainian SSR, which showed how one should write about the beginning of the war. Second, its ulterior purpose was to produce a new proof of the existence of the Russian-Ukrainian community of fates¹⁴. From the perspective of the time, the main flaw of Soviet publications of that time was the ideological key – determining the way of presenting events – and the inclusion of false information in the texts¹⁵. It was also quickly discernible in them that the myth of 'unification of the Western Ukrainian lands with Soviet Ukraine' became in the then Soviet historiography both a parallel with the seventeenth-century Pereiaslav Agreement (also promoted by Soviet historiography), which was to show Russian-Ukrainian brotherhood and their 'eternal aspiration' to be reunited, and also the continuation of the medieval myth of gathering 'Russian lands'¹⁶. Measures in this direction were particularly strongly intensified together with the ordered preparations in 1948 for the ceremonious celebrations of the tenth anniversary of the events¹⁷.

¹² М.В. Коваль, *Друга світова війна і Україна (1939–1945 рр.): історіософські нотатки*, Київ 1999, р. 6.

¹³ *Історія України: Короткий курс*, eds. С.М. Белоусов et al. Київ 1940, р. 390.

¹⁴ Я.С. Калакура, *op. cit.*, pp. 300–301.

¹⁵ В. Стецкевич, *op. cit.*, р. 48.

¹⁶ Б.М. Бабій, *Возз'єднання Західної України з Українською РСР*, Київ 1954; *Торжество історичної справедливості. Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі*, Львів 1968; *Назустріч волі: До 40 річчя возз'єднання українських земель в єдиній Радянській соціалістичній державі*, eds. М.К. Івасюта, А.П. Калиновський, Львів 1979; *Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною*, ed. Ю.Ю. Сливка, Київ 1989.

¹⁷ *Всенародне свято. Матеріали і документи про святкування десятиріччя возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі*, Київ 1950; В.В. Дроздов,

It might seem that the description of September 1939 should be quickly found in the collections of documents published by historians. However, during the Soviet era, when the myth of the 'victory of the Soviet Union in World War Two' was promoted with great intensity, they also fulfilled a propaganda function. Which is why – Oleksandr Lysenko observes – 'publications of war-time documents could be counted on the fingers of one hand'¹⁸, and what was published contained at best single and secondary items of information on the events of September 1939.¹⁹ All the published collections of documents were an example of how September 1939 should be passed over in silence so that it would be impossible to reconstruct events, carry out an analysis of the attitudes of society, or to reconstruct the actual course of social transformations²⁰.

The output of 'Ukrainian Soviet historiography' does not contain separate texts devoted to 1939. It is also worth mentioning that by the mid-1980s in the Soviet Union there were guidelines in force, according to which it was obligatory to deny the existence of the secret German-Soviet agreement (pact)²¹. Parallel with these, it was argued that the seizure of the eastern provinces of the Second Polish Republic was a noble act, a patriotic and pragmatic action meant to build a defense line against Nazi aggression. This formula was to strengthen the myth of realism in Soviet foreign policy²². It was repeated word for word, but with the conscious omission of some expressions, in successive monumental publications on the history of the Ukrainian SSR. The pattern can be seen in the two-volume *Istoriya Ukrainskoy SSR* published in the first half of the 1950s. The version presented therein is that September 1, 1939 is the date of the Third Reich's aggression against Poland, during which England and France left the Second Polish Republic all alone and did not hasten

Радянський офіційний святковий дискурс і комеморативні практики на приєднаних українських територіях (на прикладі святкування десятиріччя «возз'єднання українського народу»), "Zaporizhzhia Historical Review" 2022, 6, pp. 242, 245.

¹⁸ О. Лисенко, *op. cit.*, p. 12.

¹⁹ *Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі (1939–1949). Збірник документів і матеріалів*, eds. П. Гузенко, Ф. Шевченко, Київ 1949; *Радянський Львів, 1939–1955. Документи й матеріали*, ed. М. Івасюта, Львів 1956; *Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР, 1939–1979. Збірник документів і матеріалів*, ed. Д.А. Яремчук, Київ 1980, *Радянська Тернопільщина 1939–1958: Документи й матеріали*, eds. С.П. Нечай et al., Львів 1971.

²⁰ *Радянський Львів. Документи і матеріали (1939–1955)*, Львів 1956; *Революційна боротьба на Тернопільщині 1917–1939 рр. (Документи і матеріали)*, Тернопіль 1959.

²¹ *Фальсификаторы истории (Историческая справка)*, Москва 1948, pp. 56, 64.

²² Н.С. Лебедева, *Сентябрь 1939 г.: Польша между Германией и СССР*, "Вестник МГИМО-Университета" 2009, 4, p. 231.

to defend it and that World War Two began simultaneously in different parts of the world and without an official declaration. 'In view of the aggression by the German army' – the text said – 'the Soviet Union was compelled to take radical measures to hold off [the Germans'] further movement [...]. In order to do so, on September 17, 1939 the Soviet troops crossed the border of the collapsed Polish state and provided protection to Western Ukraine and Western Belarus'. The narrative of the September 1939 events was brief and was reduced to showing the weakness of the Polish authorities, German advantage and the heroic defense of the country by 'Polish patriots', who were the 'working masses'. The term 'liberation' in the propaganda language was always accompanied by the claims about the joy of the inhabitants of the provinces of the Second Polish Republic on hearing the news about the entry of the Red Army, about the involvement of people in forming local authorities and election-organizing committees, and the Ukrainian People's Assembly²³.

Over the next decades of the existence of the Soviet state nothing changed in this kind of narrative. It should be also remembered that 'Ukrainian Soviet historiography' never went beyond the scope defined by Moscow. That is why the changes brought by the years 1956–1962 in the interpretation of World War Two did not apply to September 1939 – it continued to be omitted in the studies devoted to Polish-Soviet relations²⁴, there was no mention of the then military operations, and the first days of German aggression and the process of establishing Soviet authorities in the eastern provinces of the Second Polish Republic were not reconstructed, nor were the attitudes of society or any of its nationality groups examined. This was also discernible during the Brezhnev era, when all criticism of the external policy of the Soviet Union was forbidden. A perfect example of such limitations was the multi-volume source publication *Dokumenty Vneshnei Politiki SSSR*. After the appearance in print in 1977 of Volume 21, which contained documents of 1938, the publication of consecutive documents was stopped for almost twenty years²⁵. On the other hand, in the 1970s i.e. in the Brezhnev era, articles began to appear that touched upon the September of 1939. They were not fully devoted to that period but they mentioned it. Examples of such publications can be found in the historical journal "Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal". During the space of the first dozen or so years of its existence, references to September 1939 were avoided but this changed in the late

²³ *История Украинской ССР*, vol. 2, eds. А.К. Касименко et al., Киев 1954, pp. 371, 421, 433–434.

²⁴ И.Д. Кундюба, *Советско-польские отношения (1939–1945)*, Киев 1963.

²⁵ Н.С. Лебедева, *op. cit.*, p. 231.

1960s because of the presentation of activities of the communist movement between 1939 and 1941²⁶. Passing references to the beginning of World War Two appeared in the texts devoted to 'socialist transformations'²⁷, the role of communists in them²⁸ and the structures that they formed²⁹.

Similar changes can be found in the twenty-six volume *Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR*. In individual volumes devoted to the territories annexed by the Soviet Union in 1939, information appeared about the 'progress' of the Soviet power in the second half of September 1939, about the

²⁶ М.П. Тесленко, *Пропагандистська та агітаційно-масова робота партійних організацій західних областей України в 1939–1941 рр.*, "Український історичний журнал" 1971, 12, pp. 22–31; idem, *Організаційно-партійна робота в західних областях України (1939–1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1975, 9, pp. 68–72; idem, *Партійне керівництво створенням і діяльністю масових організацій трудящих у західних областях УРСР (вересень 1939–червень 1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1978, 12, pp. 45–51; М.С. Канюка, *Роль преси в ідейному вихованні трудящих західних областей України (1939–1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1976, 4, pp. 111–116; Т.І. Михайлюта, М.М. Тюрєнков, *Про перші соціалістичні перетворення на Ровеничині (1939–1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1973, 3, pp. 105–109; С.М. Сирцова, *Перші кроки соціалістичних перетворень у промисловості західних областей УРСР (1939–1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1969, 11, pp. 28–32; В.О. Шийчук, *Діяльність трудящих західних областей УРСР у місцевих Радах (1939–1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1974, 11, pp. 75–78; В.Ю. Маланчук, *Польські комуністи у Львові (1939–1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1970, 8, pp. 90–94.

²⁷ В.Л. Варецький, *Соціалістичні перетворення в західних областях УРСР в довоєнний період*, Київ 1960; В.И. Масловський, *В борьбе с врагами социализма: Очерки истории классовой борьбы на селе в период построения основ социализма в западных областях Украины 1939–1950 гг.*, Львов 1984; *Соціалістична перебудова і розвиток сільського господарства Української РСР*, vol. 2, (1938–1970 рр.), Київ 1968; *3 історії колективізації сільського господарства західних областей Української РСР. Збірник документів і матеріалів*, eds. М.К. Івасюта et al., Київ 1976. See also: А.В. Санцевич, *Трудящі післявоєнного села України в радянській історіографії*, in: *Історіографічні дослідження в Українській РСР*, vol. 1, eds. Ф.П. Шевченко et al., Київ 1968, pp. 21–45; І.Я. Кошарний, *Рясні плоди дружби (Економічні і культурні перетворення у західних областях України за роки радянської влади)*, Львів 1974; idem, *У сузір'ї соціалістичної культури. Культурне будівництво в возз'єднаних областях УРСР (1939–1958 рр.)*, Львів 1975; В.М. Холєвчук, *Розвиток науки в західних областях Української РСР в період комуністичного будівництва*, "Український історичний журнал" 1973, 11, pp. 74–84.

²⁸ И.Д. Черниш, *Комуністична партія України – організатор соціалістичних перетворень на селі в західних областях УРСР (1939–1958 рр.)*, Львів 1963; С.Г. Максимов, *Комуністи Волині – організатори боротьби трудящих проти загрози війни, на захист СРСР (1929 – вересень 1939 рр.)*, "Український історичний журнал" 1967, 9, pp. 64–70.

²⁹ С.М. Чапуга, *Комуністи Західної України – керівна сила революційної боротьби робітничого класу та трудячого селянства (серпень 1938 – вересень 1939 рр.)*, "Український історичний журнал" 1969, 9, pp. 27–33.

chronology of occupation of individual towns by the Red Army, about the forming of the organs of Soviet power, and support rallies³⁰. Similar, although still general formulations can be found in the ten-volume work *Istoriya Ukrainskoy SSR*, published in the first half of the 1980s. It should be also emphasized that in the case of this publication there was a clear distinction between the terms 'World War Two' and the 'Great Patriotic War'. No one was still bothered, however, that the published text referred to mutually exclusive theses: about 'the liberation march' and about actions intended to 'hinder the further movement of German-fascist troops'. At the same time, the term 'unification of the Western Ukrainian lands with Soviet Ukraine' was increasingly often used to cover also the annexations of the Romanian territory (Bukovina and Bessarabia) and that of Czechoslovakia (Zakarpattia)³¹.

* * *

The Soviet authorities also tried to transplant their propaganda picture of the September 1939 events into the emigration environment³². From the end of World War Two, for over four decades the émigré historians were the only ones, however, who enjoyed complete freedom in conducting research on the history of Ukraine³³. Despite dispersion, they generally organized research work within Ukrainian learned societies (Shevchenko Scholarly Society, Ukrainian Free Academy of Sciences, Ukrainian Historical Society, and others), at Western universities, especially at those where Ukrainian studies were conducted (Harvard Ukrainian Research Institute, Canadian Institute of Ukrainian Studies), at museum and archive institutions, and at some foreign scholarly centers operating on behalf of Churches, and at political centers³⁴. Until the mid-1980s their works had

³⁰ See for example: *Історія міст і сіл Української РСР*, vol. 3, Волинська область, ed. І.С. Клімаш, Київ 1970, pp. 33, 70, 101.

³¹ *История Украинской ССР*, vol. 7, Украинская ССР в период построения и укрепления социалистического общества (1921–1941), eds. С.В. Кульчицкий et al., Киев 1984, pp. 562–563, 618–652. Vide also: *Международная поддержка борьбы трудящихся Бессарабии за воссоединение с советской родиной (1918–1940 гг.): сборник документов и материалов*, eds. С.Я. Афтенюк, Я.М. Копанский, Кишинев 1970.

³² *Визволена Західна Україна і американські українці*, Нью-Йорк 1939. See also: П. Кравчук, П. Лисець, *Завжди з рідним народом. Участь канадських українців у боротьбі за визволення Західної України*, Торонто 1959.

³³ See: М. Чубатий, *Українська історична наука (її розвиток та досягнення)*, Філадельфія 1971, pp. 42–47.

³⁴ М. Палієнко, *Українські архівні осередки в Північній Америці*, "Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики" 2001, 7, pp. 253–264; А. Атаманенко,

in principle no recipients in Ukraine. It was only from the time of Gorbachev's *perestroika* that the situation gradually changed³⁵.

Among the works of émigré Ukrainian historians there are also no separate studies devoted to September 1939. This problem almost never appeared in the only emigrant Ukrainian scholarly historical journal "Ukrainskyi Istoryk" published since 1963. Admittedly, scholars in exile closely observed publications that appeared in the Soviet Union and in the West³⁶, but they themselves avoided carrying out studies on the beginning of World War Two. In the case in question, it was understandable because the community of professional Ukrainian émigré historians was small and did not have specialists in every subject area.

On the other hand, only in exile after World War Two, monographs were published that mentioned the actual context and course of events in September 1939.³⁷ Despite laconic descriptions they contain first attempts to analyze the attitudes of Ukrainian society and the course of events in the first months of World War Two in the territory of the former eastern provinces of the Second Polish Republic. An example of valuable documentary and memoir publications produced in that community was the studies by Milena Rudnytska³⁸, Volodymyr Kubiiiovych³⁹, Kost' Pankivskyi⁴⁰ and Taras Bulba-Borovets⁴¹. An important place is occupied by extensive studies devoted to individual regions. In these publications we can find descriptions of the events of September 1939. Quite often they concern situations in selected places and are their first authentic descriptions showing diverse attitudes and fates of society.⁴²

В, Атаманенко, *Українське історичне товариство в контексті української історіографії ХХ ст. (Нотатки з нагоди ювілею)*, "Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»" 2020, 31, pp. 115–126.

³⁵ Я.С. Калакура, *op. cit.*, p. 4.

³⁶ І. Каменецький, *Стан дослідів і публікацій в ділянці історії німецької окупації України під час другої світової війни*, "Український історик" 1964, 4, pp. 14–18, 1965, 1–2, pp. 38–45.

³⁷ An example was the study by Roman Ilnytskyi published in German. The events of September 1939 did not attract his special attention – he discussed them first of all in the context of the provisions of the Ribbentrop-Molotov Pact. Vide: R. Ilnytskyj, *Deutschland und die Ukraine 1935–1945*, vols 1–2, München 1955–1956, pp. 242–246.

³⁸ *Західна Україна під більшовиками*, ed. М. Рудницька, Нью-Йорк 1958

³⁹ В. Кубійович, *Українці в Генеральній Губернії 1939–1941*, Буенос-Айрес 1975.

⁴⁰ К. Паньківський, *Роки німецької окупації*, Нью-Йорк–Торонто 1965.

⁴¹ Т. Бульба-Боровець, *Збройна боротьба України 1917–1950*, [no place of publication] 1951.

⁴² See for example: *Перемишль – західний бастион України*, ed. Б. Загайкевич, Нью-Йорк–Филадельфія 1961; *Надбужаничина: Сокальщина, Белзщина, Радехівщина*,

It should be emphasized that also émigré historians who focused their research on the subject of the Ukrainian Insurgent Army and the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) did not devote too much attention to the first days of World War Two. An excellent example was the largest documentation undertaking of that period – *Litopys Ukrainskoi Povstanskoï Armii*. Out of monographic studies, however, an exception was the work by Petro Mirchuk, devoted to the activities of the Organization of Ukrainian Nationalists. It singled out short subsections about the fights of members of the Ukrainian nationalist underground against the units of Polish army and police in the first days of the war⁴³. Some historians associated with this research trend (but not only) began to publish their studies in Ukraine in the 1990s. Among them were also the studies important for the subject under discussion, e.g. those mentioning the German theme in the Ukrainian question in 1939⁴⁴.

* * *

From the end of the 1980s, historical research in Ukraine in the area of studies on World War Two followed a new trend⁴⁵. It was then that present-day Ukrainian historiography emerged⁴⁶. It developed based on the existing 'Soviet historiography', having implemented the achievements of the émigré circles at the same time⁴⁷. Changes within it followed the path of evolution and that is why, after 1991, among the Ukrainian scholars of the most recent period there was a strong although consistently weakening 'post-Soviet trend'. Historians associated with it shed the political baggage and restored the standards of scholarly work. Parallel with it, they disseminated the conviction that different interpretations from the previous era and contemporary ones were not mutually negative but a consequence of that 'each new generation should write their own

Каменеччина, Холмищина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник, vols 1–3, ed. М. Мартинюк, Нью-Йорк, 1986–1994; Стрийщина. Історично-мемуарний збірник бею 1–3, eds. І. Пеленська, К. Баб'як, Нью-Йорк 1990–1993. Vide also: Є. Пастернак, *Нарис історії Холмищини і Підляшшя*, Вінніпег 1968, pp. 238–247.

⁴³ П. Мірчук, *Нарис історії Організації Українських Націоналістів*, vol. 1, 1920–1939, Мюнхен 1968, pp. 586–587.

⁴⁴ See: В. Косик, *Україна і Німеччина у другій світовій війні*, Париж–Нью-Йорк–Львів 1993.

⁴⁵ See for example: М.І. Панчук, *Знаменна подія в історії українського народу, "Український історичний журнал" 1989, 10, p. 43.*

⁴⁶ Я.С. Калакура, *op. cit.*, p. 4.

⁴⁷ Л. Сакада, *"Український історик": Генеза, тематика, постаті*, Нью-Йорк–Київ 2003, p. 24.

history'. The source of their declaration was not the negation of epistemological realism in historical research but an attempt to impose ethical relativism in assessing the work of historians with an intention of avoiding discussions about the need to square accounts with the political and ideological legacy of the communist era⁴⁸. Traces of such views are still seen today in the studies even by younger-generation scholars.

The erosion of the 'Soviet' model of presenting the past and the new political realities soon, however, tipped the scales towards the scholars who defended scientific objectivity, were open to contacts with the external international scholarly world and sought new methodological approaches while at the same time not accepting stereotypes, old patterns and ideologization of science. They understood that Ukraine's participation in World War Two was not confined to the turning points of 1941–1945 and that is why it required a new presentation⁴⁹. To them, a symptomatic question in the change of the Ukrainian approach to the beginning of World War Two was the matter of Carpathian Ukraine and the declassified documents about the 'Ribbentrop-Molotov Pact'⁵⁰. They pointed out that the Ukrainians became victims of an international conflict in March 1939, when Hungarian troops attacked militarily and occupied Carpathian Ukraine, whereas in September 1939 the Soviet occupation began in the territories of Galicia, Volhynia and Polesie, and the German occupation took place west of the line demarcated under the Ribbentrop-Molotov Pact⁵¹. In late June and early July 1940, the Soviet Union carried out new annexations and incorporated the areas of North Bukovina and Bessarabia into the Ukrainian SSR. June 1941 brought the Third Reich's invasion of the Soviet Union and the extension of the German occupation onto the territory of whole Ukraine, which ultimately ended in mid-1944, almost a year before the official end of the war. After German troops were driven out by the Red Army, for many Ukrainians the war continued, both for those still at the front and for those who did not accept the Soviet regime and fought in the armed underground.

When analyzing contemporary Ukrainian historiography in the context of September 1939, it should be emphasized that already at the turn of the 1980s and 1990s the first Ukrainian studies began to appear devoted

⁴⁸ *Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси*, vol. 1, eds. В.А. Смолій et al., Київ 2010, p. 5.

⁴⁹ А.В. Русак, *Союзники гитлеровской Германии в войне против СССР 1941–1945*, Киев 1998; idem, *Армии союзников гитлеровской Германии в войне против СССР 1941–1945 гг.: методические указания*, Киев 2002.

⁵⁰ О. Лисенко, *op. cit.*, pp. 14–15.

⁵¹ В.С. Коваль, *Радянсько-німецький пакт 1939 р.*, Київ 1989.

to the beginning of World War Two. A symbolic role in initiating the discussion on September 1939 was played by Viktor Koval's study *Dovkola radiansko-polskoi viiny 1939 r.* This publication appeared five years after the book *Wojna polsko-sowiecka 1939* (1986) by Karol Liszewski (Ryszard Szawłowski) came out in London. Koval's text was not only a summary of the Polish study but also a polemic with it, and first all a proof of deep changes taking place in the Ukrainian historical studies of that time⁵².

In the 1990s, first synthetic studies of World War Two in Ukraine began to appear in the Ukrainian publishing market. It was a significant difference compared to the recently dominant narrative about the 'Great Patriotic War'. Certainly, the abovementioned monographs also discussed the situation in the annexed territories in the first weeks of Soviet occupation, without avoiding the subjects formerly omitted in Soviet textbooks⁵³. Some of these publications described in comparative detail the process of establishing the Soviet regime, Soviet policy of repression, economic transformations and social changes taking place in the occupied areas of the former south-eastern provinces of the Second Polish Republic⁵⁴.

The range of subjects in scholarly texts published after 1991, which discussed the events of September 1939, turned out to be extremely broad⁵⁵. Ukrainian historians began studying the participation of the Polish army in combats in the areas captured by the Soviets (inter alia in Volhynia) in September 1939⁵⁶, the activities of the Polish resistance movement⁵⁷, or the stance of Polish authorities towards the Ukrainian population⁵⁸.

⁵² В.С. Коваль, *Довкола радянсько-польської війни 1939 р.*, Київ 1991.

⁵³ М.Є. Рожик, *1939 рік в історичні долі Польщі і Західної України: конспект лекцій*, Київ 1992; М.Р. Литвин, *1939. Західні землі України*, Львів 1999.

⁵⁴ *Політична історія України. XX століття*, vol. 4, *Україна у Другій світовій війні, 1939–1945*, ed. В.І. Кучер, Київ 2003; В.К. Баран, В.В. Токарський, *Україна. Західні землі. 1939–1941*, Львів 2009; М. Литвин, К. Науменко, *Сталін і Західна Україна 1939–1941 рр.*, Київ 2010.

⁵⁵ However, one cannot include in Ukrainian historiography the then publications of the Russian Academy of Sciences that were authored by Ukrainians. See: *Западная Белоруссия и Западная Украина в 1939–1941 гг.: Люди, события, документы*, eds. О.В. Петровская, Е.Ю. Борисенко, Санкт Петербург 2011.

⁵⁶ А.О. Руккас, *Збройний опір польських військ проти Червоної Армії у вересні 1939 року на Волині*, Київ 1997; idem, *Польсько-радянський збройний конфлікт на західноукраїнських землях (вересень-жовтень 1939 року)*, Київ 1998, typescript of the candidate's thesis; idem, *Бойові дії радянських військ у вересні 1939 р.*, in: *Україна*, vol. 1, pp. 165–195.

⁵⁷ О. Гайдай, Б. Хаварівський, В. Ханас, *Предтеча. Польський рух Опору на Тернопільщині 1939–1941 рр.*, Тернопіль 2002.

⁵⁸ Т. Гривул, *Польський терор проти українського населення в 1939 та в 1941 рр.*, "Український визвольний рух" 2003, 2, pp. 86–94; О. Дзюбан, *Українсько-польське*

They also analyzed the general situation in the areas occupied by the Red Army⁵⁹, the establishment of Soviet authorities⁶⁰ and formation of Soviet military units⁶¹, they studied the Soviet agricultural policy⁶², the attitude of Soviet authorities towards the Ukrainian and Polish population⁶³, feelings of Ukrainian society⁶⁴, the attitude of the intelligentsia, the process of transformations within economics⁶⁵, as well as cultural and educational and school life⁶⁶. Studies conducted in those areas were generally of contributory character and did not exhaust the research problems.

The field that attracted special attention of historians – and in studying which actual progress was made after 1991 – was the issue connected with the functioning of the Soviet terror apparatus⁶⁷. Conducive to that were the organizational factors at the time. Out of all post-Soviet territories, in Ukraine and in the Baltic countries a far-reaching liberalization took place in the right of access to archival materials, including the archives of the Soviet security services. Owing to this fact, Ukrainian historians were able to really get to know the process of formation of the Soviet regime

протистояння у вересні 1939 р. у тогочасній пресі та споминах очевидців, "Український визвольний рух" 2003, 2, pp. 74–86.

⁵⁹ В.Р. Ковалюк, *Західна Україна на початку другої світової війни, "Український історичний журнал" 1991, 9, pp. 30–42.*

⁶⁰ В. Кульчицький, С. Кондратюк, *Встановлення радянських органів влади в Західній Україні у 1939–1941 рр., "Вісник Львівського університету. Серія юридична" 2001, 36, pp. 137–141.*

⁶¹ О.П. Крикніцький, *До питання про боездатність РСЧА під час радянсько-польського збройного конфлікту 1939 р., "Український історичний журнал" 2007, 1, pp. 135–149.*

⁶² В.М. Півоварчук, *Політика радянського режиму щодо аграрного сектора Західної України (вересень 1939 – червень 1941 років), "Грані" 2011, 3, pp. 21–26.*

⁶³ А. Тимченко, *Ставлення радянської влади до українського і польського населення Західної України (1939–1941 рр.), "Київська старовина" 2011, 1, pp. 103–109.*

⁶⁴ М. Швагуляк, *Позиція та участь українців у німецько-польській війні 1939 р., in: Україна-Польща важкі питання, vol. 4, eds. М. Кучерепа et al., Варшава 1999, pp. 35–58; В. Гриневич, *Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939–червень 1941 рр. Київ–Дніпропетровськ 2012; О. Луцький, *Львів під радянською окупацією 1939–1941 рр., "Український визвольний рух" 2006, 7, pp. 89–119.***

⁶⁵ І. Мишчак, *Соціально-економічні та культурні перетворення на західноукраїнських землях після включення їх до складу УРСР: новітня історіографія, "Історико-географічні дослідження в Україні" 2009, 11, pp. 276–287.*

⁶⁶ *Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали, vol. 1, 1939–1953, eds. Т. Галайчак et al., Київ 1995; І. Лучаківська, *Українська інтелігенція західних областей УРСР в перші роки радянської влади (1939–1941 рр.), Львів 2001.**

⁶⁷ Vide: S. Kokin, *Współczesna historiografia ukraińska dziejów komunistycznych organów bezpieczeństwa państwowego w USRS, "Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2021, 19, pp. 325–376.*

established in 1939 in the areas of former provinces of the Second Polish Republic⁶⁸, the creation and activities of the regime's terror apparatus (e.g. which supervised the transfer of Polish prisoners of war by the Red Army to NKVD groups)⁶⁹, as well as to reconstruct the personnel composition of the repression apparatus⁷⁰, the organization of deportations⁷¹ and different forms of Soviet reprisals towards the local population⁷². Some part

⁶⁸ В. Даниленко, "Четвертий поділ" Польщі і встановлення радянського тоталітарного режиму в Західній Україні, "З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ" 2004, 22, pp. 59–79; idem, Ліквідація Польської держави та встановлення радянського режиму в Західній Україні, "Український історичний журнал" 2006, 3, pp. 111–125.

⁶⁹ І. Білас, Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз, vol. 1, Київ 1994; І. Ільюшин, О. Пшенніков, Діяльність оперативно-чекістських груп НКВД у західних областях України (вересень–жовтень 1939 р.), "З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ" 2000, 2/4, pp. 424–433; І. Ільюшин, Оперативно-чекістські групи НКВС в західних областях України у вересні–жовтні 1939 року, in: 1939 рік в історичній долі України і українців, Львів 2001, pp. 178–182; І. Лучаківська, Формування і діяльність репресивно-каральних структур на Дрогобищині (1939–1941 рр.), "Дрогобицький краєзнавчий збірник" 2006, 10, pp. 481–488; І. Гаврилів, Більшовицький терор на західноукраїнських землях у 1939–1941 рр., "Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Держава і армія" 2008, 612, pp. 141–148; І. Кобринович, Організація та діяльність репресивно-каральної системи більшовизму на Волині у 1939–1941 рр., "Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Держава і армія" 2008, 612, pp. 148–152; Ю.А. Киричук, Радянський терор 1939–1941 рр., in: Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси, eds. В.М. Литвин et al., Київ 2002, pp. 574–590.

⁷⁰ А. Жив'юк, Кадровий склад і діяльність органів НКВД–НКГБ під час «першої радянізації» Західної України крізь призму «Великого терору», "З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ" 2012, 2, pp. 7–40; idem, "Використані та викинуті"... на Західну Україну: виконавці Великого терору як „радянізатори” Рівненської області (1939–1941 рр.), "З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ" 2018, 2, pp. 69–122.

⁷¹ М. Бугай, Депортації населення з України (30 – 50-ті рр.), "Український історичний журнал" 1990, 10, pp. 32–38, 11, pp. 20–26; Ю. Сорока, Західноукраїнські землі на початковому етапі Другої світової війни: біженці, військовополонені, обмін населенням, "Етнічна історія народів Європи" 2011, 34, pp. 4–8; Л.І. Рябошапко, Депортаційні акції щодо національних меншин Західної України як різновид репресій (1939–1941). "Вісник університету внутрішніх справ" 2000, 12, 1, pp. 201–204; idem, Радянсько-німецький договір про ненапад 1939 р.: наслідки для національних меншин Західної України (1939–1941), "Вісник Львівського університету. Серія міжнародних відносин" 2001, 2, pp. 435–437.

⁷² В. Баран, В. Токарський, "Зачистка": політичні репресії в Західних областях України 1939–1941, Львів 2014; Л.І. Рябошапко, Репресивні заходи щодо національних меншин Західної України в економічній сфері (1939–1941), "Вісник Луганського ін-ту внутрішніх справ України" 2000, 1, pp. 16–23; idem, Порушення політичних і особистих прав національних меншин Західної України (1939–1941), "Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України" 2000, 2, pp. 85–92; idem, Реалізація принципів «радянської

of these texts was later printed in Polish translations⁷³; some were revised and published in cooperation with Polish historians⁷⁴. Considerable attention was also devoted to the organization and functioning of POW camps in the territory of the Ukrainian SSR, which were created already in September 1939, and in which soldiers and officers of the Polish Army were kept⁷⁵. At the same time studies were conducted on the participation of Ukrainian contracted officers in the Polish army⁷⁶ and soldiers of national minorities (including Ukrainian) in the September campaign⁷⁷, as well as on the formation and activities of Ukrainian units as part of German formations⁷⁸.

Ukrainian historians devoted extremely particular attention to the problem not studied previously, i.e. the activity of the Ukrainian nationalist underground in September 1939⁷⁹. Scholars, mainly their young generation, focused on reconstructing the structures of the Organization of Ukrainian Nationalists in the areas of Galicia and Volhynia, and

демократії» щодо національних меншин у Західній Україні (1939–1941), “Вісник Львівського університету внутрішніх справ” 2000, 1, pp. 56–59.

⁷³ I. Pijuszyński, *Utworzenie i działalność operacyjno-czekistowskich grup NKWD w zachodnich obwodach Ukrainy w 1939 r.*, in: *Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej “Polski wrzesień 1939 – wojna na dwa fronty”*, Piotrków Trybunalski 2000, pp. 57–69.

⁷⁴ I. Pijuszyński, G. Mazur, *Utworzenie i działalność czekistowskich grup operacyjnych NKWD w zachodnich obwodach Ukrainy w latach 1939–1940. (Na podstawie materiałów Państwowego Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy)*, “Zeszyty Historyczne” 2001, 135, pp. 49–74.

⁷⁵ О.В. Потильчак, *Радянський військовий полон та інтернування в Україні (1939–1954)*, Київ 2004, pp. 33–43; idem, *Польські громадяни в радянських таборах для військовополонених (1939–1941)*, in: *Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин*, ed. П.М. Чернега, Київ–Краків, pp. 164–149; idem, *Польські вояки в советських таборах для військовополонених. (До підсумків історичного вивчення «Катинської справи»)*, “Визвольний шлях” 2002, 7, pp. 68–77; idem, *Польські військовослужбовці в радянських таборах для військовополонених (1939–1940 рр.)*, “Історія в школі” 2002, 7, pp. 9–12.

⁷⁶ А Руккас, *Участь українців-контрактних офіцерів польської армії у вересневій кампанії 1939 р.*, “Київська старовина” 2002, 3, pp. 90–102.

⁷⁷ А Руккас, *Українці у Війську Польському. Вересень 1939 року*, in: *Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин: збірник наукових праць*, ed. П.М. Чернега, Київ–Краків 2002, pp. 149–152; idem, *Участь українців-воjakів польської армії у вересневій кампанії 1939 року*, in: *1939 рік в історичній долі України і українців: матер. Міжнар. наук. конф. 23–24 вересня 1999 р.*, eds. К.К. Кондратюк et al., Львів 2001; Я. Дмитрук, В. Яровий, *Роль національних меншин у Війську Польському під час вересневої кампанії 1939 р.*, “Європейські історичні студії” 2019, 13, pp. 233–248.

⁷⁸ А. Боляновський, *Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939–1945)*, Львів 2003, pp. 26–41.

⁷⁹ See also: В. Ухач, *Сучасна українська історіографія антипольського повстання ОУН (серпень-вересень 1939 р.)*, “Емінак” 2020, 2, pp. 229–237.

on retracing the activities of the OUN in the first weeks of the war. A substantial part of these studies covered the analysis of preparations for an anti-Polish uprising⁸⁰, a smaller one – the activities of Soviet counter-intelligence against the OUN⁸¹. The studies in question do not exhaust the problem under discussion but contribute a meaningful change to getting to know the events taking place in September 1939.

An important role in introducing the knowledge about the first weeks of the war into the scientific circulation is played by present-day publications of sources and articles analyzing the preserved archival base⁸². Many of the documents that were classified until recently have been published in scientific journals. A special role in this process has been played by the Ukrainian periodical “Z archiviv VUCHK-GPU-NKVD-KGB” published since 1994. It has received hundreds of documents but, regrettably,

⁸⁰ А. Руккас, *Бойові дії загонів ОУН у вересні 1939 р.*, “Дрогобицький краєзнавчий збірник” 2002, 6, pp. 387–392; idem, *Збройні загони Організації Українських Націоналістів на Бережанищині (вересень 1939)*, “Український визвольний рух” 2004, 3, pp. 145–159; idem, *ОУН на території Львівського воєводства у вересні 1939 р.*, “Київська старовина” 2003, 1, pp. 73–82; idem, *Збройні виступи членів ОУН на початку Другої світової війни*, “Воєнна історія” 2008, 5, pp. 44–50; В. Мороз, *Діяльність ОУН напередодні і на початку Другої світової війни*, in: П. Мірчук, *Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки*, Київ 2007, pp. 590–599; О. Кучерук, *Українське повстання вересня 1939 року на Західній Україні*, “Пам’ять століть” 2000, 5, pp. 143–151; Т. Гривул, *Противопольське повстання на Західній Україні у вересні 1939 р.*, “Наукові записки Національного університету «Острозька академія»», Серія: Історичні науки, 2003, 3, pp. 230–237; О.В. Деркач, *Українсько-польське військове протистояння в період вересневої кампанії 1939 року*, “Трані” 2012, 5, pp. 45–49; М. Посівнич, *Антипольська діяльність ОУН в Західній Україні (лютий–серпень 1939 р.)*, “Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність” 2008, 17, pp. 346–356; М. Гавришко, *Проблема українського повстання у Галичині напередодні німецько-польської війни 1939 року*, “Український визвольний рух” 2010, 14, pp. 73–89; О.Я. Дарованець, *Репресивна акція польської влади щодо Організації Українських Націоналістів на Волині в листопаді 1938 р.–вересні 1939 р.*, “Український визвольний рух” 2004, 3, pp. 102–144; А. Жив’юк, *Початок Другої світової війни на Волині. Дерманське повстання, “Галичина”* 2009, 15–16, pp. 321–326; А. Жив’юк, І. Марчук, *Від “Дерманської республіки” до “Дерманської трагедії”: нариси історії укр. визвол. руху в Дермані на Волині, Рівне* 2011; І. Патриляк, *Антипольське повстання ОУН у вересні 1939 р.*, in: “Перемога або смерть”: український визвольний рух у 1939–1960 роках, Львів 2012, pp. 25–35.

⁸¹ Д. Веденєєв, *Радянські спецслужби в роки Другої світової війни*, in: *Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси*, vol. 2, eds. В. А. Смолій et al., Київ 2011, pp. 279–284.

⁸² В.Р. Ковалюк, *Нові архівні документи про Народні збори Західної України (жовтень 1939)*, “Архіви України” 1991, 5, pp. 88–91. See also: *Архіви окупації. 1941–1944*, ed. Н. Маковська, Київ 2006.

September 1939 is negligibly present in them⁸³. Interesting materials were, however, published already in the 1990s in the collection devoted to deportations and exchange of the populations.⁸⁴ Documents, memoirs and accounts concerning the beginning of the war are also included in the multi-volume series *Rehabilitovani istorieiu*. Separate parts devoted to individual Ukrainian regions contain accessible databases of the victims of the Soviet totalitarian regime. By publishing documents, Volodymyr Serhiychuk tried to cope with the criticism of the 'Golden September'. He has published some other collections of documents, but even these contained only single items showing the situation in September 1939 in the territories gradually occupied by the Red Army⁸⁵. A similar case was also with the selection of documents under the joint Polish-Ukrainian initiative (mainly that of the Polish Institute of National Remembrance (IPN) and the Archive of Security Service of Ukraine) for publishing materials devoted to World War Two, activities of the Polish underground⁸⁶ and Soviet reprisals in the occupied territories of the eastern provinces of the Second Polish Republic after September 17⁸⁷. From the perspective of the beginnings of the Soviet occupation worth noting is the collection of documents of the Soviet security apparatus prepared and edited by Vasyl Danylenko and Serhii Kokin⁸⁸.

* * *

In the contemporary Ukrainian historiography, there are contradictory self-assessments. Some historians argue that in comparison with Western (and even Russian) academic research, studies in Ukraine devoted to World War Two have evidently slowed down in the last three decades⁸⁹. Precisely

⁸³ В. Баран, В. Даниленко, *Пекуча правда історії: документи ГД СБ України про діяльність радянський органів державної безпеки у 1939–1941 рр.*, in: *Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: документи ГДА СБ України*, eds. В. Даниленко, С. Кокін, Київ 2009, p. 6.

⁸⁴ *Депортації: Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади*, vol. 1, 1939–1945, eds. Ю. Сливка et al., Львів 1996.

⁸⁵ В. Сергійчук, *Правда про "золотий вересень" 1939–40*, Київ 1999; *idem*, *Український здви́г*, vols 1–4, Київ 2004–2005.

⁸⁶ *Польща та Україна у тридцятих–сорокових роках XX століття: Невідомі документи з архівів спеціальних служб / Polska i Ukraina w latach trzydziestych i czterdziestych XX wieku: nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych*, vol. 1, Варшава–Київ 1998.

⁸⁷ *Rozkaz nr 001353. Operacja proskrypcyjna NKWD 1939–1941 / Наказ № 001353. Операція проскрипції НКВД 1939–1941*, eds. J. Antoniuk et al., Warszawa–Kijów 2020.

⁸⁸ *Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р. Документи ГДА СБ України*, eds. В. Даниленко, С. Кокін, Київ 2009.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 10

the opposite is claimed by those who emphasize that the issues of WW2 occupy the leading position in Ukrainian historiography, and throughout the whole period the subject matter has been studied by a large circle of scholars⁹⁰. These assessments require a certain distance because they omit the scale and quality of redefining the profile of historical research, especially into the most recent period. In comparison with European historiography the Ukrainian studies devoted to the years 1939–1945 are not the most extensive but neither are they the scantiest. After the fall of the Soviet Union dynamic changes took place in Ukrainian historiography that determined the restoration of the status of science to history. The collapse of the totalitarian regime allowed historians in Ukraine, without a risk of reprisal for the first time, to critically present the assessment not only of World War Two but also of the September of 1939. An exemplification of difficulties with which Ukrainian historians have to cope are inter alia discussions on the terms ‘World War Two’, ‘Great Patriotic War’, ‘unification of lands’, or the maintenance of the myth of a co-victor in World War Two or at least ‘victory without liberation’⁹¹.

The analysis of selected studies published during the Soviet period shows the enormity of wasted effort and work. To make up for what could have been done in the span of several decades would require enormous expenditure on historical research. In the last three decades, Ukrainian historical studies have, however, changed their character. A symptom of the overcoming of old patterns was not only the publications but also conferences devoted to September 1939.⁹² They show that despite the absence of research on many significant themes, or the need to present the investigated subjects definitely more thoroughly, present-day Ukrainian historiography has, in comparison with the Soviet era, made a huge qualitative leap and took actions towards eliminating myths about World War Two, ingrained by ‘Ukrainian Soviet historiography’⁹³. From the perspective of Polish historical studies, the Ukrainian publications devoted

⁹⁰ В. Стецкевич, *op. cit.*, p. 43.

⁹¹ See: В. Макарчук, *Государственно-территориальный статус западно-украинских земель в период Второй мировой войны. Историко-правовое исследование*, Москва 2010, pp. 13–232; М.В. Коваль, *Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.)*, Київ 1999, p. 5; *Україна в Другій світовій війні: До 70-річчя перемоги над нацизмом у Другій світовій війні*, Київ 2003, pp. 22, 26.

⁹² Т. Горбачевський, *Міжнародна наукова конференція «вересень 1939 р. у долі держав та народів» (До 80-річчя початку Другої світової війни)*, “Український історичний журнал” 2019, 5, pp. 223–224.

⁹³ В. Гордієнко, *Народні Збори Західної України: воля народу чи політичний фарс радянського уряду*, “Воля і Батьківщина” 1997, 2, pp. 72–77; *Війна і міф. Невідома Друга світова*, eds. О. Зінченко, В.В`ятрович, М. Майоров, Київ 2016.

to September 1939 are extremely important since they refer to questions that are significant in the research on the history of Poland and for which the source base is stored in Ukrainian (and Russian) archives.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Printed sources (Źródła drukowane)

- Arkhivy okupatsii. 1941–1944*, ed. N. Makovska, Kyiv 2006 [*Архіви окупації. 1941–1944*, ed. Н. Маковська, Київ 2006].
- Deportatsii: Zakhidni zemli Ukrainy kintsia 30-kh – pochatku 50-kh rr. Dokumenty, materialy, spohady*, vol. 1, 1939–1945, eds. Yu. Slyvka et al., Lviv 1996 [*Депортації: Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади*, vol. 1, 1939–1945, eds. Ю. Сливка et al., Львів 1996].
- Zapadnaya Belarussiya i Zapadnaya Ukraina v 1939–1941 gg.: Liudy, sobytiya, dokumenty*, eds. O.V. Petrowskaya, E. Iu. Borysenok, Sankt-Peterburg 2011 [*Западная Белоруссия и Западная Украина в 1939–1941 гг.: Люди, события, документы*, eds. О.В. Петровская, Е.Ю. Борисенко, Санкт-Петербург 2011].
- Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli. Dokumenty i materialy*, vol. 1, 1939–1953, eds. T. Halaichak et al., Kyiv 1995 [*Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали*, vol. 1, 1939–1953, eds. Т. Галайчак et al., Київ 1995].
- Mezhunarodnaya podderzhka borby trudiashchkhia Bessarabii za vossoyedinieniye s sovetskoy rodinoy (1918–1940 gg.): sbornik dokumentov i materialov*, eds. S.Ia. Afteniuk, Ia.M. Kopanskiy, Kishinev 1970 [*Международная поддержка борьбы трудящихся Бессарабии за воссоединение с советской родиной (1918–1940 гг.): сборник документов и материалов*, eds. С.Я. Аfteniuk, Я.М. Копанский, Кишинев 1970].
- Polshcha ta Ukraina u trydtsiatykh–sorokovykh rokakh 20. stolittia: Nevidomi dokumenty z arkhivu spetsialnykh sluzhb / Polska i Ukraina w latach trzydziestych i czterdziestych XX wieku: nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych*, vol. 1, Varshava–Kyiv 1998 [*Польша та Україна у тридцятих–сорокових роках XX століття: Невідомі документи з архівів спеціальних служб / Polska i Ukraina w latach trzydziestych i czterdziestych XX wieku: nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych*, vol. 1, Варшава–Київ 1998].
- Radianska Ternopilshchyna 1939–1958. Dokumenty y materialy*, eds. S.P. Nechai et al., Lviv 1971 [*Радянська Тернопільщина 1939–1958. Документи й матеріали*, eds. С. П. Нечай et al., Львів 1971].
- Radianskyi Lviv, 1939–1955. Dokumenty y materialy*, ed. M. Ivasiuta, Lviv 1956 [*Радянський Львів, 1939–1955. Документи й матеріали*, ed. М. Івасюта, Львів 1956].
- Radianski orhany derzhavnoi bezpeky u 1939–chervni 1941 r. Dokumenty HDA SB Ukrainy*, eds. V. Danylenko, S. Kokin, Kyiv 2009 [*Радянські органи державної безпеки у 1939–червні 1941 р. Документи ГДА СБ України*, eds. В. Даниленко, С. Кокін, Київ 2009].
- Revoliutsiina borotba na Ternopilshchyni 1917–1939 rr. (Dokumenty i materialy)*, Ternopil 1959 [*Революційна боротьба на Тернопільщині 1917–1939 рр. (Документи і матеріали)*, Тернопіль 1959].
- Rozkaz nr 001353. Operacja proskrypcyjna NKWD 1939–1941 / Nakaz № 001353. Operatsiia proskryptsii NKVD 1939–1941* [Наказ № 001353. Операція проскрипції НКВД 1939–1941], eds. J. Antoniuk et al., Warszawa–Kijów 2020.
- Sotsialistychni peretvorennya v zakhidnykh oblastiakh Ukrainsoi RSR, 1939–1979. Zbirnyk dokumentiv i materialiv*, ed. D.A. Yaremchuk, Kyiv 1980 [*Соціалістичні перетворення*

- в західних областях Української РСР, 1939–1979. Збірник документів і матеріалів, ed. Д.А. Яремчук, Київ 1980].
- U leshchatakh totalitaryzmu. Pershe dvadtsiatyrichchia Instytutu istorii Ukrainy NAN Ukrainy (1936–1956 pp.). Zbirnyk dokumentiv i materialiv: U dvokh chastynakh, vol. 1, 1936–1944, eds. R. Ya. Pyrih et al., Kyiv 1996 [У лещатах тоталітаризму. Перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936–1956 pp.). Збірник документів і матеріалів: У двох частинах, vol. 1, 1936–1944, eds. Р.Я. Пиріх et al., Київ 1996].
- Vozz'iednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi (1939–1949). Zbirnyk dokumentiv i materialiv, eds. P. Huzdenko, F. Shevchenko, Kyiv 1949 [Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі (1939–1949). Збірник документів і матеріалів, eds. П. Гузденко, Ф. Шевченко, Київ 1949].
- Vsenarodne sviato. Materialy i dokumenty pro sviatkuvannia desiatyrichchia vozz'iednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi, Kyiv 1950 [Всенародне свято. Матеріали і документи про святкування десятиріччя возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі, Київ 1950].
- Z istorii kolektyvizatsii silskoho hospodarstva zakhidnykh oblastei Ukrainskoi RSR. Zbirnyk dokumentiv i materialiv, eds. M. K. Ivasiuta et al., Kyiv 1976 [З історії колективізації сільського господарства західних областей Української РСР. Збірник документів і матеріалів, eds. М. К. Івасюта et al., Київ 1976].

Studies (Opracowania)

- Atamanenko A., Atamanenko V., *Ukrainske istorychne tovarystvo v konteksti ukrainskoi istoriografii XX st. (Notatky z nahody yuvileiu)*, "Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii». Seriia «Istorychni nauky»" 2020, 31 [Атаманенко А., Атаманенко В., Українське історичне товариство в контексті української історіографії XX ст. (Нотатки з нагоди ювілею), "Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»" 2020, 31].
- Babii B.M., *Vozz'iednannia Zakhidnoi Ukrainy z Ukrainskoiu RSR*, Kyiv 1954 [Бабій Б.М., Возз'єднання Західної України з Українською РСР, Київ 1954].
- Baran V., Danylenko V., *Pekucha pravda istorii: dokumenty HD SB Ukrainy pro diialnist radianskyi orhaniv derzhavnoi bezpeky u 1939–1941 rr.*, in: *Radianski orhany derzhavnoi bezpeky u 1939–cherni 1941 r.: dokumenty HDA SB Ukrainy*, eds. V. Danylenko, S. Kokin, Kyiv 2009 [Баран В., Даниленко В., Пекуча правда історії: документи ГД СБ України про діяльність радянських органів державної безпеки у 1939–1941 pp., in: Радянські органи державної безпеки у 1939–червні 1941 р.: документи ГДА СБ України, eds. В. Даниленко, С. Кокін, Київ 2009].
- Baran V., Tokarskyi V., *‘Zachystka’: politychni represii v Zakhidnykh oblastiakh Ukrainy 1939–1941*, Lviv 2014 [Баран В., Токарський В., "Зачистка": політичні репресії в Західних областях України 1939–1941, Львів 2014].
- Baran V.K., Tokarskyi V.V., *Ukraina. Zakhidni zemli. 1939–1941*, Lviv 2009 [Баран В.К., Токарський В.В., Україна. Західні землі. 1939–1941, Львів 2009].
- Bilas I., *Represyuno-karalna systema v Ukraini. 1917–1953. Suspilno-politychnyi ta istoryko-pravovyi analiz*, vol. 1, Kyiv 1994 [Білас І., Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз, vol. 1, Київ 1994].
- Bolianovskiy A., *Ukrainski viiskovi formuvannia v zbroinykh sylakh Nimechchynu (1939–1945)*, Lviv 2003 [Боляновський А., Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939–1945), Львів 2003].
- Buhai M., *Deportatsii naselennia z Ukrainy (30–50-ti rr.)*, "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 1990, 10–11 [Бугай М., Депортації населення з України (30–50-ті pp.), "Український історичний журнал" 1990, 10–11].

- Bulba-Borovets T., *Zbroina borotba Ukrainy 1917–1950*, [no place of publication] 1951 [Бульба-Боровець Т., *Збройна боротьба України 1917–1950*, [no place of publication] 1951].
- Chapuha S.M., *Komunisty Zakhidnoi Ukrainy – kerivna syła revoliutsiinoi borotby robitnychoho klasu ta trudiashchoho selianstva (serpen 1938–veresen 1939 rr.)*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1969, 9 [Чапуха С.М., *Комуністи Західної України – керівна сила революційної боротьби робітничого класу та трудячого селянства (серпень 1938–вересень 1939 рр.)*, “Український історичний журнал” 1969, 9].
- Chernysh Y.D., *Komunistychna partiia Ukrainy – orhanizator sotsialistychnykh peretvorenn na seli v zakhidnykh oblastiakh URSR (1939–1958 rr.)*, Lviv 1963 [Черниш І.Д., *Комуністична партія України – організатор соціалістичних перетворень на селі в західних областях УРСР (1939–1958 рр.)*, Львів 1963].
- Chubatyi M., *Ukrainska istorychna nauka (ii rozvytok ta dosiahnennia)*, Filadelfiia 1971 [Чубатий М., *Українська історична наука (її розвиток та досягнення)*, Філадельфія 1971].
- Danylenko V., “Chetvertyi podil” Polshchi i vstanovlennia radianskoho totalitarnoho rezhymu v Zakhidnii Ukraini, “Z arkhiviv VUCHK–HPU–NKVD–KHB” 2004, 22 [Даниленко В., “Четвертий поділ” Польщі і встановлення радянського тоталітарного режиму в Західній Україні, “З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ” 2004, 22].
- Danylenko V., *Likvidatsiia Polskoi derzhavy ta vstanovlennia radianskoho rezhymu v Zakhidnii Ukraini*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 2006, 3 [Даниленко В., *Ліквідація Польської держави та встановлення радянського режиму в Західній Україні*, “Український історичний журнал” 2006, 3].
- Darovanets O.Ya., *Represyivna aktsiia polskoi vlady shchodo Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv na Volyni v lystopadi 1938 r.–veresni 1939 r.*, “Ukrainskyi vyzvolnyi rukh” 2004, 3 [Дарованець О.Я., *Репресивна акція польської влади щодо Організації Українських Націоналістів на Волині в листопаді 1938 р.–вересні 1939 р.*, “Український визвольний рух” 2004, 3].
- Derkach O.V., *Ukrainsko-polske viiskove protystoiannia v period veresnevoi kampanii 1939 roku*, “Hrani” 2012, 5 [Деркач О.В., *Українсько-польське військове протистояння в період вересневої кампанії 1939 року*, “Грані” 2012, 5].
- Dmytruk Ya., Yarovyi V., *Rol natsionalnykh menshyn u Viisku Polskomu pid chas veresnevoi kampanii 1939 r.*, “Yevropeiski istorychni studii” 2019, 13 [Дмитрук Я., Яровий В., *Роль національних меншин у Війську Польському під час вересневої кампанії 1939 р.*, “Європейські історичні студії” 2019, 13].
- Dziuban O., *Ukrainsko-polske protystoiannia u veresni 1939 r. u tohochasni presii ta spomynakh ochevidtsiv*, “Ukrainskyi vyzvolnyi rukh” 2003, 2 [Дзюбан О., *Українсько-польське протистояння у вересні 1939 р. у тогочасній пресі та споминах очевидців*, “Український визвольний рух” 2003, 2].
- Drozdov V.V., *Radianskyi ofitsiynyi sviatkovyi diskurs i komemoratyvni praktyky na pryiednannykh ukrainskykh terytoriakh (na prykladi sviatkuvannia desiatyrichchia “vozz’iednannia ukrainskoho narodu”)*, “Zaporizhzhia Historical Review” 2022, 6 [Дроздов В.В., *Радянський офіційний святковий дискурс і комеморативні практики на приєднаних українських територіях (на прикладі святкування десятиріччя “возз’єднання українського народу”)*, “Zaporizhzhia Historical Review” 2022, 6].
- Fal’sifikatory istorii (Istoricheskaya spravka), Moskva 1948 [Фальсификаторы истории (Историческая справка), Москва 1948].
- Haidai O., Khavarivskiy B., Khanas V., *Predtecha. Polskyi rukh Oporu na Ternopilshchyni 1939–1941 rr.*, Ternopil 2002 [Гайдай О., Хаварівський Б., Ханас В., *Предтеча. Польський рух Опору на Тернопільщині 1939–1941 рр.*, Тернопіль 2002].

- Havryliv I., *Bilshovytskyi teror na zakhidnoukrainskykh zemliakh u 1939–1941 rr.*, "Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Serii: Derzhava i armiiia" 2008, 612 [Гаврилів І., *Більшовицький терор на західноукраїнських землях у 1939–1941 рр.*, "Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Держава і армія" 2008, 612].
- Havryshko M., *Problema ukrainskoho povstannia u Halychyni naperedodni nimetsko-polskoi viiny 1939 roku*, "Ukrainskyi vyzvolnyi rukh" 2010, 14 [Гавришко М., *Проблема українського повстання у Галичині напередодні німецько-польської війни 1939 року*, "Український визвольний рух" 2010, 14].
- Horbachevskyi T., *Mizhnarodna naukova konferentsiia «veresen 1939 r. u doli derzhav ta narodiv» (Do 80-richchia pochatku Druhoi svitovoi viiny)*, "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 2019, 5 [Горбачевський Т., *Міжнародна наукова конференція «вересень 1939 р. у долі держав та народів» (До 80-річчя початку Другої світової війни)*, "Український історичний журнал" 2019, 5].
- Hordiienko V., *Narodni Zbory Zakhidnoi Ukrainy: volia narodu chy politychnyi fars radianskoho uriadi*, "Volia i Batkivshchyna" 1997, 2 [Гордієнко В., *Народні Збори Західної України: воля народу чи політичний фарс радянського уряду*, "Воля і Батьківщина" 1997, 2].
- Hrynevych V., *Mit viiny ta viina mitiv*, "Krytyka" 2005, 5 [Гриневич В., *Міт війни та війна мітів*, "Критика" 2005, 5].
- Hrynevych V., *Nepriborkane riznolossia: Druha svitova viina i suspilno-politychni nastroi v Ukraini, 1939–cherven 1941 rr.*, Kyiv–Dnipropetrovsk 2012 [Гриневич В., *Неприборкане різногосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939–червень 1941 рр.*, Київ–Дніпропетровськ 2012].
- Hryvul T., *Polskyi teror proty ukrainskoho naseleння v 1939 ta v 1941 rr.*, "Ukrainskyi vyzvolnyi rukh" 2003, 2 [Гривул Т., *Польський терор проти українського населення в 1939 та в 1941 рр.*, "Український визвольний рух" 2003, 2].
- Hryvul T., *Protypolske povstannia na Zakhidnii Ukraini u veresni 1939 r.*, "Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Istorychni nauky" 2003, 3 [Гривул Т., *Противольське повстання на Західній Україні у вересні 1939 р.*, "Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки" 2003, 3].
- Plushyn I., *Operatyvno-chekistski hrupy NKVS v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy u veresni-zhovtni 1939 roku*, in: *1939 rik v istorychnii doli Ukrainy i ukrainsiv*, Lviv 2001 [Льюшин І., *Оперативно-чекістські групи НКВС в західних областях України у вересні-жовтні 1939 року*, in: *1939 рік в історичній долі України і українців*, Львів 2001].
- Plushyn I., Pshennikov O., *Dialnist operatyvno-chekistskykh hrup NKVD u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (veresen–zhovten 1939 r.)*, "Z arkhiviv VUCH–HPU–NKVD–KHB" 2000, 2/4 [Льюшин І., Пшенніков О., *Діяльність оперативно-чекістських груп НКВД у західних областях України (вересень–жовтень 1939 р.)*, "З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ" 2000, 2/4].
- Pluszyn I., *Utworzenie i dzialalnosc operacyjno-czekistowskich grup NKWD w zachodnich obwodach Ukrainy w 1939 r.*, in: *Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej "Polski wrzesień 1939 – wojna na dwa fronty"*, Piotrków Trybunalski 2000.
- Pluszyn I., Mazur G., *Utworzenie i dzialalnosc czekistowskich grup operacyjnych NKWD w zachodnich obwodach Ukrainy w latach 1939–1940. (Na podstawie materiałów Państwowego Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy)*, "Zeszyty Historyczne" 2001, 135.
- Plnytzyj R., *Deutschland und die Ukraine 1935–1945*, vols 1–2, München 1955–1956.
- Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR*, vol. 3, Volynska oblast, ed. I.S. Klimash, Kyiv 1970 [Історія міст і сіл Української РСР, vol. 3, Волинська область, ed. І.С. Клімаш, Київ 1970].

- Istoriia Ukrainy: Korotkyi kurs*, eds. S.M. Bielousov et al., Kyiv 1940 [*Історія України: Короткий курс*, eds. С.М. Белоусов et al., Київ 1940].
- Istoriya Ukrainy SSR*, vol. 2, eds. A.K. Kasimenko et al., Kyiv 1954 [*История Украинской ССР*, vol. 2, eds. А.К. Касименко et al., Киев 1954].
- Kalakura Ya.S., *Ukrainska istoriografiia: Kurs lekttsii*, Kyiv 2004 [Калакура Я.С., *Українська історіографія: Курс лекцій*, Київ 2004].
- Kamenetskyi I., *Stan doslidiv i publikatsii v diliantsi istorii nimetskoï okupatsii Ukrainy pid chas druhoï svitovoi viiny*, "Ukrainskyi istoryk" 1964, 4; 1965, 1–2 [Каменецький І., *Стан дослідів і публікацій в ділянці історії німецької окупації України під час другої світової війни*, "Український історик" 1964, 4; 1965, 1–2].
- Kaniuka M.S., *Rol presy v ideinomu vykhovanni trudiashchykh zakhidnykh oblastei Ukrainy (1939–1941 rr.)*, "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 1976, 4 [Канюка М.С., *Роль преси в ідейному вихованні трудящих західних областей України (1939–1941 рр.)*, "Український історичний журнал" 1976, 4].
- Kholevchuk V.M., *Rozvytok nauky v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy RSR v period komunistychnoho budivnytstva*, "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 1973, 11 [Холевчук В.М., *Розвиток науки в західних областях Української РСР в період комуністичного будівництва*, "Український історичний журнал" 1973, 11].
- Kobrynovych I., *Orhanizatsiia ta diialnist represyvo-karalnoi systemy bilshovyizmu na Volyni u 1939–1941 rr.*, "Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Seriia: Derzhava i armiia", 2008, 612 [Кобринович І., *Організація та діяльність репресивно-каральної системи більшовизму на Волині у 1939–1941 рр.*, "Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Держава і армія", 2008, 612].
- Kokin S., *Współczesna historiografia ukraińska dziejów komunistycznych organów bezpieczeństwa państwowego w URSS*, "Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2021, 19.
- Kosharnyi I.Ia., *Riasni plody druzhby. (Ekonomichni i kulturni peretvorennia u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy za roky radianskoï vlady)*, Lviv 1974 [Кошарний І.Я., *Рясні плоди дружби. (Економічні і культурні перетворення у західних областях України за роки радянської влади)*, Львів 1974].
- Kosharnyi I.Ia., *U suziri sotsialistychnoi kultury. Kulturne budivnytstvo v vozz'iednanykh oblastiakh URSS (1939–1958 rr.)*, Lviv 1975 [Кошарний І.Я., *У сузір'ї соціалістичної культури. Культурне будівництво в возз'єднаних областях УРСР (1939–1958 рр.)*, Львів 1975].
- Kosyk V., *Ukraina i Nimechchyna u druhii svitovii viini*, Paryzh–Niu-York–Lviv 1993 [Косик В., *Україна і Німеччина у другій світовій війні*, Париж–Нью-Йорк–Львів 1993].
- Koval V.S., *Dovkola radiansko-polskoï viiny 1939 r.*, Kyiv 1991 [Коваль В.С., *Довкола радянсько-польської війни 1939 р.*, Київ 1991].
- Koval V.S., *Radiansko-nimetskyi pakt 1939 r.*, Kyiv 1989 [Коваль В.С., *Радянсько-німецький пакт 1939 р.*, Київ 1989].
- Koval M.V., *Druha svitova viina i Ukraina (1939–1945 rr.): istoriosofski notatky*, Kyiv 1999 [Коваль М.В., *Друга світова війна і Україна (1939–1945 рр.): історіософські нотатки*, Київ 1999].
- Koval M.V., *Ukraina v Druhii svitovii i Velykii Vitchyznianiï viinakh (1939–1945 rr.)*, Kyiv 1999 [Коваль М.В., *Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.)*, Київ 1999].
- Kovaliuk V.R., *Zakhidna Ukraina na pochatku druhoï svitovoi viiny*, "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 1991, 9 [Ковалюк В.Р., *Західна Україна на початку другої світової війни*, "Український історичний журнал" 1991, 9].

- Kovaliuk V.R., *Novi arkhivni dokumenty pro Narodni zbory Zakhidnoi Ukrainy (zhovten 1939), "Arkhyvy Ukrainy" 1991, 5* [Ковалюк В.Р., *Нові архівні документи про Народні збори Західної України (жовтень 1939), "Архіви України" 1991, 5].*
- Kravchuk P., Lysets P., *Zavzhdy z ridnym narodom. Uchast kanadskykh ukrainsiv u borotbi za vyzvolennia Zakhidnoi Ukrainy, Toronto 1959* [Кравчук П., Лисець П., *Завжди з рідним народом. Участь канадських українців у боротьбі за визволення Західної України, Торонто 1959].*
- Kryknitskyi O.P., *Do pytannia pro boiezdatnist RSChA pid chas radiansko-polskoho zbroinoho konfliktu 1939 r., "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 2007, 1* [Крикницький О.П., *До питання про боєздатність РСЧА під час радянсько-польського збройного конфлікту 1939 р., "Український історичний журнал" 2007, 1].*
- Kubiiiovych V., *Ukraintsi v Generalnii Hubernii 1939–1941, Buenos Aires 1975* [Кубійович В., *Українці в Генеральній Губернії 1939–1941, Буенос Айрес 1975].*
- Kucheruk O., *Ukrainske povstannia veresnia 1939 roku na Zakhidnii Ukraini, "Pam'iat stolit" 2000, 5* [Кучерук О., *Українське повстання вересня 1939 року на Західній Україні, "Пам'ять століть" 2000, 5].*
- Kulchytskyi V., Kondratiuk S., *Vstanovlennia radianskykh orhaniv vlady v Zakhidnii Ukraini u 1939–1941 rr., "Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna", 2001, 36* [Кульчицький В., Кондратюк С., *Встановлення радянських органів влади в Західній Україні у 1939–1941 рр., "Вісник Львівського університету. Серія юридична", 2001, 36].*
- Kundyuba I.D., *Sovetsko-pol'skiye otnosheniya (1939–1945), Kiyev 1963* [Кундюба І.Д., *Советско-польские отношения (1939–1945), Киев 1963].*
- Kyrychuk Yu.A., *Radianskyi teror 1939–1941 rr., in: Politychnyi teror i teroryzm v Ukraini. XIX–XX st. Istorychni narysy, eds. V.M. Lytvyn et al., Kyiv 2002* [Киричук Ю.А., *Радянський терор 1939–1941 рр., in: Політичний терор і тероризм в Україні. XIX–XX ст. Історичні нариси, eds. В.М. Литвин et al., Київ 2002].*
- Lebedeva N.S., *Sentyabr' 1939 g.: Pol'sha mezhdz Germaniyei y SSSR, "Vestnik MGIMO-Universiteta" 2009, 4* [Лебедева Н.С., *Сентябрь 1939 г.: Польша между Германией и СССР, "Вестник МГИМО-Университета" 2009, 4].*
- Luchakivska I., *Formuvannia i diialnist represyvo-karalnykh struktur na Drohobychchyni (1939–1941 rr.), "Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk" 2006, 10* [Лучаківська І., *Формування і діяльність репресивно-каральних структур на Дрогобицьщині (1939–1941 рр.), "Дрогобицький краєзнавчий збірник" 2006, 10].*
- Luchakivska I., *Ukrainska intelihentsiia zakhidnykh oblastei URSR v pershi roky radianskoi vlady (1939–1941 rr.), Lviv 2001* [Лучаківська І., *Українська інтелігенція західних областей УРСР в перші роки радянської влади (1939–1941 рр.), Львів 2001].*
- Lutskyi O., *Lviv pid radianskoiu okupatsiieiu 1939–1941 rr., "Ukrainskyi vyzvolnyi rukh" 2006, 7* [Луцький О., *Львів під радянською окупацією 1939–1941 рр., "Український визвольний рух" 2006, 7].*
- Lysenko O., *Istoriopysania Druhoi svitovoi viiny yak samostiina dystsyplina, in: Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia. Istorychni narysy, vol. 1, eds. V.A. Smolii et al., Kyiv 2010* [Лисенко О., *Історіювання Другої світової війни як самостійна дисципліна, in: Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси, vol. 1, eds. В.А. Смолій et al., Київ 2010].*
- Lytvyn M., Naumenko K., *Stalin i Zakhidna Ukraina 1939–1941 rr., Kyiv 2010* [Литвин М., Науменко К., *Сталін і Західна Україна 1939–1941 рр., Київ 2010].*
- Lytvyn M.R., *1939. Zakhidni zemli Ukrainy, Lviv 1999* [Литвин М.Р., *1939. Західні землі України, Львів 1999].*

- Maksymov S.H., *Komunisty Volyni – orhanizatory borotby trudiashchyykh proty zahrozy viiny, na zakhyst SRSR (1929–veresen 1939 rr.)*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1967, 9 [Максимов С.Г., *Комуністи Волині – організатори боротьби трудящих проти загрози війни, на захист СРСР (1929–вересень 1939 рр.)*, “Український історичний журнал” 1967, 9].
- Malanchuk V.Iu., *Polski komunisty u Lvovi (1939–1941 rr.)*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1970, 8 [Маланчук В.Ю., *Польські комуністи у Львові (1939–1941 рр.)*, “Український історичний журнал” 1970, 8].
- Makarchuk V., *Gosudarstvenno-territorial'nyy status zapadno-ukrainskikh zemel' v period Vtoroy mirovoy voyny. Istoriko-pravovoye issledovaniye*, Moskva 2010 [Макаrchук В., *Государственно-территориальный статус западно-украинских земель в период Второй мировой войны. Историко-правовое исследование*, Москва 2010].
- Maslovskiy V.I., *V bor'be s vragami sotsializma: Ocherki istorii klassovoy bor'by na sele v period postroyeniya osnov sotsializma v zapadnykh oblastyakh Ukrainy 1939–1950 gg.*, L'viv 1984 [Масловский В.И., *В борьбе с врагами социализма: Очерки истории классовой борьбы на селе в период построения основ социализма в западных областях Украины 1939–1950 гг.*, Львов 1984].
- Marushchenko O., *Osnovni tendentsii suchasnoi vitchyznianoï istoriohrafii Druhoi svitovoi viiny*, in: *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia. Istorychni narysy*, vol. 1, eds. V.A. Smolii et al., Kyiv 2010 [Марушенко О., *Основні тенденції сучасної вітчизняної історіографії Другої світової війни*, in: *Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси*, vol. 1, eds. В.А. Смолій et al., Київ 2010].
- Mirchuk P., *Narys istorii Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv*, vol. 1, 1920–1939, Miunkhen 1968 [Мірчук П., *Нарис історії Організації Українських Націоналістів*, vol. 1, 1920–1939, Мюнхен 1968].
- Moroz V., *Diialnist OUN naperedodni i na pochatku Druhoi svitovoi viiny*, in: P. Mirchuk, *Narys istorii OUN. 1920–1939 roky*, Kyiv 2007 [Мороз В., *Діяльність ОУН напередодні і на початку Другої світової війни*, in: П. Мірчук, *Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки*, Київ 2007].
- Mykhailiuta T.I., Tiurenkov M.M., *Pro pershi sotsialistychni peretvorennia na Rovenshchyni (1939–1941 rr.)*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1973, 3 [Михайлюта Т.І., Тюренков М.М., *Про перші соціалістичні перетворення на Ровенищині (1939–1941 рр.)*, “Український історичний журнал” 1973, 3].
- Myshchak I., *Sotsialno-ekonomichni ta kulturni peretvorennia na zakhidnoukrainskykh zemliakh pislia vkluchennia yikh do skladu URSR: novitnia istoriohrafii*, “Istoryko-geohrafichni doslidzhennia v Ukraini” 2009, 11 [Мищак І., *Соціально-економічні та культурні перетворення на західноукраїнських землях після включення їх до складу УРСР: новітня історіографія*, “Історико-географічні дослідження в Україні” 2009, 11].
- Nadbuzhanshchyna: Sokalshchyna, Belzshchyna, Radekhivshchyna, Kamenechchyna, Kholmshchyna i Pidliashshia. *Istorychno-memuarnyi zbirnyk*, vols 1–3, ed. M. Martyniuk, Niu-Iork, 1986–1994 [Надбужаничина: Сокальщина, Белзщина, Радехівщина, Камениччина, Холмщина і Підляшшя. *Історично-мемуарний збірник*, vols 1–3, ed. М. Мартинюк, Нью-Йорк, 1986–1994].
- Nazustrich voli: Do 40 richchia vozz'iednannia ukrainskykh zemel v yedynii Radianskii sotsialistychnii derzhavi, eds. M.K. Ivasiuta, A.P. Kalynovskyi, Lviv 1979 [Назустріч волі: До 40 річчя возз'єднання українських земель в єдиній Радянській соціалістичній державі, eds. М.К. Івасюта, А.П. Калиновський, Львів 1979].
- Ohloblyn O., *Dumky pro suchasnu ukrainsku sovietsku istoriohrafiiu*, Niu-Iork 1963 [Оглоблин О., *Думки про сучасну українську советську історіографію*, Нью-Йорк 1963].
- Paliienko M., *Ukrainski arkhivni osередky v Pivnichnii Amerytsi*, “Spetsialni istorychni dys-typliny: pytanntia teorii ta metodyky” 2001, 7 [Палієнко М., *Українські архівні*

- осередки в Північній Америці, "Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики" 2001, 7].
- Panchuk M.I., *Znamenna podiia v istorii ukrainskoho narodu*, "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 1989, 10 [Панчук М.І., Знаменна подія в історії українського народу, "Український історичний журнал" 1989, 10].
- Pankivskiy K., *Roky nimetskoj okupatsii*, Niu-Iork–Toronto 1965 [Паньківський К., Роки німецької окупації, Нью-Йорк–Торонто 1965].
- Pasternak Ye., *Narys istorii Kholmshchyny i Pidliashshia*, Vinnipeh 1968 [Пастернак Є., Нарис історії Холмщини і Підляшшя, Вінніпег 1968].
- Patryliak I., *Antypolske povstannia OUN u veresni 1939 r.*, in: "Peremoha abo smert": ukrainskyi vyzvolnyi rukh u 1939–1960 rokakh, Lviv 2012 [Патриляк І., Антипольське повстання ОУН у вересні 1939 р., in: "Перемога або смерть": український визвольний рух у 1939–1960 роках, Львів 2012].
- Peremysl – zachidnyi bastion Ukrainy, ed. B. Zahaikevych, Niu-Iork–Fyladelfia 1961 [Перемишль – західний бастіон України, ed. Б. Загайкевич, Нью-Йорк–Філадельфія 1961].
- Pivovarchuk V.M., *Polityka radianskoho rezhymu shchodo ahrarnoho sektora Zakhidnoi Ukrainy (veresen 1939–cherven 1941 roku)*, "Hrani" 2011, 3 [Півоварчук В.М., Політика радянського режиму щодо аграрного сектора Західної України (вересень 1939–червень 1941 років), "Грані" 2011, 3].
- Politychna istoriia Ukrainy. XX stolittia, vol. 4, *Ukraina u Druhii svitovii viini, 1939–1945*, ed. V.I. Kucher, Kyiv 2003 [Політична історія України. XX століття, vol. 4, Україна у Другій світовій війні, 1939–1945, ed. В.І. Кучер, Київ 2003].
- Portnow A., Maslijczuk W., *Historiografia ukraińska. Doświadczenia sowietyzacji*, "Pamięć i Sprawiedliwość" 2014, 1.
- Posivnych M., *Antypolska diialnist OUN v Zakhidnii Ukraini (liutyi-serpen 1939 r.)*, "Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist" 2008, 17 [Посівнич М., Антипольська діяльність ОУН в Західній Україні (лютий–серпень 1939 р.), "Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність" 2008, 17].
- Potylchak O.V., *Polski hromadiany v radianskykh taborakh dlia viiskovopolonenykh (1939–1941)*, in: *Ukraina i Polshcha v KhKh stolitti: problemy i perspektivy vzaietovidnosyn*, ed. P.M. Cherneha, Kyiv–Krakiv 2002 [Потильчак О.В., Польські громадяни в радянських таборах для військовополонених (1939–1941), in: Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин, ed. П.М. Чернега, Київ–Краків 2002].
- Potylchak O.V., *Polski viiskovosluzhbovtsi v radianskykh taborakh dlia viiskovopolonenykh (1939–1940 rr.)*, "Istoriia v shkoli" 2002, 7 [Потильчак О.В., Польські військовослужбовці в радянських таборах для військовополонених (1939–1940 рр.), "Історія в школі" 2002, 7].
- Potylchak O.V., *Polski voiakky v sovietyskykh taborakh dlia viiskovopolonenykh. (Do pidsumkiv istorychnoho vuvchennia «Katynskoi spravy»)*, "Vyzvolnyi shliakh" 2002, 7 [Потильчак О.В., Польські вояки в радянських таборах для військовополонених. (До підсумків історичного вивчення «Катинської справи»), "Визвольний шлях" 2002, 7].
- Potylchak O.V., *Radianskyi viiskovyi polon ta internuvannia v Ukraini (1939–1954)*, Kyiv 2004 [Потильчак О.В., Радянський військовий полон та інтернування в Україні (1939–1954), Київ 2004].
- Riaboshapko L.I., *Deportatsiini aktsii shchodo natsionalnykh menshyn Zakhidnoi Ukrainy yak riznovyd represii (1939–1941)*, "Visnyk universytetu vnutrishnikh sprav" 2000, 12, 1 [Рябощапко Л.І., Депортаційні акції щодо національних меншин Західної України як різновид репресій (1939–1941), "Вісник університету внутрішніх справ" 2000, 12, 1].

- Riaboshapko L.I., *Porushennia politychnykh i osobystykh prav natsionalnykh menshyn Zakhidnoi Ukrainy (1939–1941)*, "Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav Ukrainy" 2000, 2 [Рябошапко Л.І., *Порушення політичних і особистих прав національних меншин Західної України (1939–1941)*, "Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України" 2000, 2].
- Riaboshapko L.I., *Radiansko-nimetskyi dohovir pro nenapad 1939 r.: naslidky dlia natsionalnykh menshyn Zakhidnoi Ukrainy (1939–1941)*, "Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia mizhnarodnykh vidnosyn" 2001, 2 [Рябошапко Л.І., *Радянсько-німецький договір про ненапад 1939 р.: наслідки для національних меншин Західної України (1939–1941)*, "Вісник Львівського університету. Серія міжнародних відносин" 2001, 2].
- Riaboshapko L.I., *Realizatsiia pryntsyviv «radianskoi demokratii» shchodo natsionalnykh menshyn u Zakhidnii Ukraini (1939–1941)*, "Visnyk Lvivskoho universytetu vnutrishnikh sprav" 2000, 1 [Рябошапко Л.І., *Реалізація принципів «радянської демократії» щодо національних меншин у Західній Україні (1939–1941)*, "Вісник Львівського університету внутрішніх справ" 2000, 1].
- Riaboshapko L.I., *Represyivni zakhody shchodo natsionalnykh menshyn Zakhidnoi Ukrainy v ekonomichnii sferi (1939–1941)*, "Visnyk Luhanskoho in-tu vnutrishnikh sprav Ukrainy" 2000, 1 [Рябошапко Л.І., *Репресивні заходи щодо національних меншин Західної України в економічній сфері (1939–1941)*, "Вісник Луганського ін-ту внутрішніх справ України" 2000, 1].
- Rozhyk M.Ye., *1939 rik v istorychni doli Polshchi i Zakhidnoi Ukrainy: konspekt lektsii*, Kyiv 1992 [Рожиж М.Є., *1939 рік в історичні долі Польщі і Західної України: конспект лекцій*, Київ 1992].
- Rukkas A., *Boiovi dii zahoniv OUN u veresni 1939 r.*, "Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk" 2002, 6 [Руккас А., *Бойові дії загонів ОУН у вересні 1939 р.*, "Дрогобицький краєзнавчий збірник" 2002, 6].
- Rukkas A., *OUN na terytorii Lvivskoho voievodstva u veresni 1939 r.*, "Kyivska starovyna" 2003, 1 [Руккас А., *ОУН на території Львівського воєводства у вересні 1939 р.*, "Київська старовина" 2003, 1].
- Rukkas A.O., *Polsko-radianskyi zbroinyi konflikt na zakhidnoukrainskykh zemliakh (veresen-zhoven 1939 roku)*, Kyiv 1998, typescript of the candidate's thesis [Руккас А.О., *Польсько-радянський збройний конфлікт на західноукраїнських землях (вересень-жовтень 1939 року)*, Київ 1998, typescript of the candidate's thesis].
- Rukkas A., *Uchast ukrainsiv-kontraktnykh ofitseriv polskoi armii u veresnevii kampanii 1939 r.*, "Kyivska starovyna" 2002, 3 [Руккас А., *Участь українців-контрактних офіцерів польської армії у вересневій кампанії 1939 р.*, "Київська старовина" 2002, 3].
- Rukkas A., *Ukrainsi u Viisku Polskomu. Veresen 1939 roku*, in: *Ukraina i Polshcha v KhKh stolitti: problemy i perspektyvy vzaiemovidnosyn: zbirnyk naukovykh prats*, ed. P.M. Cherneha, Kyiv–Krakiv 2002 [Руккас А., *Українці у Війську Польському. Вересень 1939 року*, in: *Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин: збірник наукових праць*, ed. П.М. Чернега, Київ–Краків 2002].
- Rukkas A., *Uchast ukrainsiv-voiakiv polskoi armii u veresnevii kampanii 1939 roku*, in: *1939 rik v istorychnii doli Ukrainy i ukrainsiv: mater. Mizhnar. nauk. konf. 23–24 veresnia 1999 r.*, eds. K.K. Kondratiuk et al., Lviv 2001 [Руккас А., *Участь українців-воїків польської армії у вересневій кампанії 1939 року*, in: *1939 рік в історичній долі України і українців: матер. Міжнар. наук. конф. 23–24 вересня 1999 р.*, eds. К.К. Кондратюк et al., Львів 2001].
- Rukkas A.O., *Zbroinyi opir polskykh viisk proty Chervonoї Armii u veresni 1939 roku na Volyni*, Kyiv 1997 [Руккас А.О., *Збройний опір польських військ проти Червоної Армії у вересні 1939 року на Волині*, Київ 1997].

- Rukkas A., *Zbroini vystupy chleniv OUN na pochatku Druhoi svitovoi viiny*, "Voienna istoriia" 2008, 5 [Руккас А., Збройні виступи членів ОУН на початку Другої світової війни, "Воєнна історія" 2008, 5].
- Rukkas A., *Zbroini zahony Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv na Berezhanshchyni (veresen 1939)*, "Ukrainskyi vyzvolnyi rukh" 2004, 3 [Руккас А., Збройні заходи Організації Українських Націоналістів на Бережанщині (вересень 1939), "Український визвольний рух" 2004, 3].
- Rukkas A.O., *Boiovi dii radianskykh viisk u veresni 1939 r.*, in: *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XX st.: istorychni narysy*, vol. 1, eds. V.A. Smolii et al., Kyiv 2010 [Руккас А.О., Бойові дії радянських військ у вересні 1939 р., in: *Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси*, vol. 1, eds. В.А. Смолій et al., Київ 2010].
- Rusak A.V., *Armii soyuznikov gitlerovskoy Germanii v voyni protiv SSSR 1941–1945 gg.: metodicheskiye ukazaniya*, Kyiv 2002 [Русак А.В., Армии союзников гитлеровской Германии в войне против СССР 1941–1945 гг.: методические указания, Киев 2002].
- Rusak A.V., *Soyuzniki gitlerovskoy Germanii v voyni protiv SSSR 1941–1945*, Kyiv 1998 [Русак А.В., Союзники гитлеровской Германии в войне против СССР 1941–1945, Киев 1998].
- Sakada L., *"Ukrainskyi istoryk": Heneza, tematyka, postati*, Niu-Iork–Kyiv 2003 [Сакада Л., "Український історик": Генеза, тематика, постаті, Нью-Йорк–Київ 2003].
- Santsevych A.V., *Trudiashchi pisliavoiennoho sela Ukrainy v radianskii istoriografii*, in: *Istoriografichni doslidzhennia v Ukrainii RSR*, vol. 1, eds. F.P. Shevchenko et al., Kyiv 1968 [Санцевич А.В., Трудящі післявоєнного села України в радянській історіографії, in: *Історіографічні дослідження в Українській РСР*, vol. 1, eds. Ф.П. Шевченко et al., Київ 1968].
- Serhiichuk V., *Pravda pro "zoloty veresen" 1939-ho*, Kyiv 1999 [Сергійчук В., Правда про "золотий вересень" 1939-го, Київ 1999].
- Serhiichuk V., *Ukrainskyi zdvyh*, vols 1–4, Kyiv 2004–2005 [Сергійчук В., Український здвиг, vols 1–4, Київ 2004–2005].
- Soroka Yu., *Zakhidnoukrainski zemli na pochatkovomu etapi Druhoi svitovoi viiny: bizhentsi, viiskovopoloneni, obmin naselenniam*, "Etnichna istoriia narodiv Yevropy" 2011, 34 [Сорока Ю., Західноукраїнські землі на початковому етапі Другої світової війни: біженці, військовополонені, обмін населенням, "Етнічна історія народів Європи" 2011, 34].
- Sotsialistychna perebudova i rozvytok silskoho hospodarstva Ukrainsoi RSR, vol. 2, 1938–1970 rr., Kyiv 1968 [Соціалістична перебудова і розвиток сільського господарства Української РСР, vol. 2, 1938–1970 рр., Київ 1968].
- Stetskevych V., *Radianska istoriografii Druhoi svitovoi viiny*, in: *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia. Istorychni narysy*, vol. 1, eds. V. A. Smolii et al., Kyiv 2010 [Стецькевич В., Радянська історіографія Другої світової війни, in: *Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси*, vol. 1, eds. В. А. Смолій et al., Київ 2010].
- Stryshchyna. *Istorychno-memuarnyi zbirnyk*, vols 1–3, eds. I. Pelenska, K. Babiak, Niu-Iork 1990–1993 [Стрийщина. Історично-мемуарний збірник, vols 1–3, eds. І. Пеленська, К. Баб'як, Нью-Йорк 1990–1993].
- Syrtsova S.M., *Pershi kroky sotsialistychnykh peretvoren u promyslovosti zakhidnykh oblastei URSS (1939–1941 rr.)*, "Ukrainskyi istorychnyi zhurnal" 1969, 1 [Сирцова С.М., Перші кроки соціалістичних перетворень у промисловості західних областей УРСР (1939–1941 рр.), "Український історичний журнал" 1969, 1].
- Shvahuliak M., *Pozytsiia ta uchast ukraintsiv u nimetsko-polskii viini 1939 r.*, in: *Ukraina-Polscha vazhki pytannia*, vol. 4, eds. M. Kucherepa et al., Varshava 1999 [Швагуляк М.,

- Позиція та участь українців у німецько-польській війні 1939 р.*, in: *Україна-Польща важкі питання*, vol. 4, eds. М. Кучерета et al., Варшава 1999].
- Shyichuk V.O., *Diialnist trudiashchykh zakhidnykh oblastei URSS u mistsevykh Radakh (1939–1941 rr.)*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1974, 11 [Шийчук В.О., *Діяльність трудящих західних областей УРСР у місцевих Радах (1939–1941 рр.)*, “Український історичний журнал” 1974, 11].
- Ternopilshchyna na kolhospnomu shliakhu*, Ternopil 1941 [Тернопільщина на колгоспному шляху, Тернопіль 1941]
- Teslenko M.P., *Orhanizatsiino-partiina robota v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (1939–1941 rr.)*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1975, 9 [Тесленко М.П., *Організаційно-партійна робота в західних областях України (1939–1941 рр.)*, “Український історичний журнал” 1975, 9].
- Teslenko M.P., *Partiine kerivnytstvo stvorenniam i diialnistiu masovykh orhanizatsii trudiashchykh u zakhidnykh oblastiakh URSS (veresen 1939–cherven 1941 rr.)*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1978, 12 [Тесленко М.П., *Партійне керівництво створенням і діяльністю масових організацій трудящих у західних областях УРСР (вересень 1939–червень 1941 рр.)*, “Український історичний журнал” 1978, 12].
- Teslenko M.P., *Propahandystska ta ahitatsiino-masova robota partiinykh orhanizatsii zakhidnykh oblastei Ukrainy v 1939–1941 rr.*, “Ukrainskyi istorychnyi zhurnal” 1971, 12 [Тесленко М.П., *Пропагандистська та агітаційно-масова робота партійних організацій західних областей України в 1939–1941 рр.*, “Український історичний журнал” 1971, 12].
- Tymchenko A., *Stavlennia radianskoi vlady do ukrainskoho i polskoho naselennia Zakhidnoi Ukrainy (1939–1941 rr.)*, “Kyivska starovyna” 2011, 1 [Тимченко А., *Ставлення радянської влади до українського і польського населення Західної України (1939–1941 рр.)*, “Київська старовина” 2011, 1].
- Torzhestvo istorychnoi spravedlyvosti. Zakonomirnist vozz'iednannia zakhidnoukrainskykh zemel v uedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi*, Lviv 1968 [Торжество історичної справедливості. Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі, Львів 1968].
- Ukraina v Druhii svitovii viini: Do 70-richchia peremohy nad natsyzmom u Druhii svitovii viini*, Kyiv 2003 [Україна в Другій світовій війні: До 70-річчя перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, Київ 2003].
- Ukhach V., *Suchasna ukrainska istoriografii antypolskoho povstannia OUN (serpen-veresen 1939 r.)*, “Eminak” 2020, 2 [Ухач В., *Сучасна українська історіографія антипольського повстання ОУН (серпень-вересень 1939 р.)*, “Емінак” 2020, 2].
- Varetskyi V.L., *Sotsialistychni peretvorennia v zakhidnykh oblastiakh URSS v dovoiennyi period*, Kyiv 1960 [Варецький В.Л., *Соціалістичні перетворення в західних областях УРСР в довоєнний період*, Київ 1960].
- Viedienieiev D., *Radianski spetssluzhby v roky Druhoi svitovoi viiny*, in: *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia. Istorychni narysy*, vol. 2, eds. V. A. Smolii et al., Kyiv 2011 [Веденієєв Д., *Радянські спецслужби в роки Другої світової війни*, in: *Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси*, vol. 2, eds. В. А. Смолій et al., Київ 2011].
- Vozz'iednannia zakhidnoukrainskykh zemel z Radianskoiu Ukrainoiu*, ed. Yu.Iu. Slyvka, Kyiv 1989 [Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною, ed. Ю.Ю. Сливка, Київ 1989].
- Viina i mif. Nevidoma Druha svitova*, eds. O. Zinchenko, V. Viatrovych, M. Maiorov, Kyiv 2016 [Війна і міф. Невідома Друга світова, eds. О. Зінченко, В. В'ятрович, М. Майоров, Київ 2016].

- Vynar L., *Pratsia pro suchasnu ukrainsku istoriohrafiiu*, "Ukrainskyi istoryk" 1963, 1 [Винар Л., *Праця про сучасну українську історіографію*, "Український історик" 1963, 1].
- Vyzvolena Zakhidna Ukraina i amerykanski ukraintsi, Niu-Iork 1939 [Визволена Західна Україна і американські українці, Нью-Йорк 1939].
- Zakhidnia Ukraina pid bolshevykaty, eds. M. Rudnytska, Niu York 1958 [Західня Україна під большевиками, eds. М. Рудницька, Нью-Йорк 1958].
- Zhyviuk A., "Vykorystani ta vykynuti"... na Zakhidnu Ukrainu: vykonavtsi Velykoho teroru yak "radianizatory" Rivnenskoï oblasti (1939–1941 rr.), "Z arkhiviv VUChK, HPU, NKVD, KHB" 2018, 2 [Жив'юк А., "Використані та викинуті"... на Західну Україну: виконавці Великого терору як "радянізатори" Рівненської області (1939–1941 рр.), "З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ" 2018, 2].
- Zhyviuk A., *Kadrovyi sklad i diialnist orhaniv NKVD–NKHB pid chas "pershoi radianizatsii" Zakhidnoi Ukrainy kriz pryztu "Velykoho teroru"*, "Z arkhiviv VUChK, HPU, NKVD, KHB" 2012, 2 [Жив'юк А., *Кадровий склад і діяльність органів НКВД–НКГБ під час «першої радянзації» Західної України крізь призму «Великого терору»*, "З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ" 2012, 2].
- Zhyviuk A., *Pochatok Druhoi svitovoi viiny na Volyni. Dermanske povstannia*, "Halychyna" 2009, 15–16 [Жив'юк А., *Початок Другої світової війни на Волині. Дерманське повстання*, "Галичина" 2009, 15–16].
- Zhyviuk A., Marchuk I., *Vid "Dermanskoï respubliky" do "Dermanskoï trahedii": narysy istorii ukr. vyzvol. rukhu v Dermani na Volyni*, Rivne 2011 [Жив'юк А., Марчук І., *Від "Дерманської республіки" до "Дерманської трагедії": нариси історії укр. визвол. руху в Дермані на Волині*, Рівне 2011].

ABOUT THE AUTHOR

Roman Wysocki – PhD with habilitation, UMCS [Maria Curie-Skłodowska University] professor at the Department of Methodology and Research on the 20th and 21st Centuries, UMCS Institute of History in Lublin – specializes in Ukrainian political thought, national movements and nation-building processes in Eastern Europe. A scholarship holder from and intern at domestic and foreign institutions, inter alia: Harvard Ukrainian Research Institute (Harvard University, USA), Canadian Institute of Ukrainian Studies (University of Alberta, Canada), the Lanckoroński Foundation and the Stefan Batory Foundation. Member of the editorial council of the series "Ukraine–Europa: 1921–1939". Author of two monographs and two collections of documents, co-editor of two joint studies, as well as author of scholarly articles on Ukrainian subjects (and Polish-Belarusian relations).

NOTA O AUTORZE

Roman Wysocki – dr hab., profesor UMCS w Katedrze Metodologii i Badań nad XX i XX wiekiem Instytutu Historii UMCS w Lublinie. Specjalizuje się w ukraińskiej myśli politycznej, ruchach narodowych i procesach narodziwczych w Europie Wschodniej. Stypendysta i stażysta instytucji krajowych i zagranicznych, m.in.: Harvard Ukrainian Research Institute (Harvard University, USA), Canadian Institute of Ukrainian Studies (University of Alberta, Kanada), Fundacji Lanckorońskich i Fundacji Batorego. Członek rady redakcyjnej serii wydawniczej "Ukraine–Europa: 1921–1939". Autor dwóch monografii, zbioru dokumentów, współredaktor dwóch prac zbiorowych, a także autor artykułów naukowych z zakresu problematyki ukraińskiej i relacji polsko-białoruskich.